

**„És akkor az asztal mellé csaptam,
Összedőlt a kártyavár...”**

Magyar krónika, 2009 első hónapjairól...

// Petschnig Mária Zita és Kéri László //

Tartalom

1. Várákozások az új év kezdetén, általános körkép.....	5
1.1. Általában.....	5
1.2. Gazdasági várákozások 2009 elején.....	7
1.3. Fontosabb politikai erők helyzete és várákozásai.....	13
2. Párhuzamosok hónapja – négy zavaros hét február 16-tól március 15-ig.....	16
2.1. Kormányfői kísérlet a parlamenti szezon kezdetekor.....	16
2.2. Színre lép a Reformszövetség.....	18
2.3. Bokros Lajos belép a kezdőkörbe.....	20
2.4. Brüsszeli közjáték.....	21
2.5. Orbán Viktor késleltetett éértékelője.....	23
2.6. Egészen más jellegű párhuzamosok a háttérben.....	24
2.6.1. Egy megszokott pánik - szokatlan keretekkel.....	25
2.6.2. Egy újszerű pánik első hullámai.....	27
2.6.3. Az etnikai pánik kezdetei – és eszkalálódása.....	28
2.6.4. Egy mellérendelt pánik kezdetei: a radikális jobb megerősödése.....	29
2.6.5. Korrupciós bűnbakok és balekok.....	30
2.6.6. Egy fontos botrány – szélárnyékban, minimális visszhangokkal.....	31

3. Gazdasági programok a válság enyhítésére.....	33
3.1. A 2009. február 16-án bemutatott kormányprogram.....	33
<i>3.1.1. A csomag keletkezésének körülményei.....</i>	<i>33</i>
<i>3.1.2. A Gyurcsány-csomag tartalma.....</i>	<i>35</i>
<i>3.1.3. A csomag értékelése.....</i>	<i>42</i>
3.2. A Reformszövetség munkaanyaga.....	44
<i>3.2.1. Azonnali intézkedések az ország stabilitása érdekében.....</i>	<i>46</i>
<i>3.2.2. Az adórendszerrel kapcsolatos javaslatok.....</i>	<i>47</i>
<i>3.2.3. Program az államháztartás kiadásainak csökkentésére.....</i>	<i>48</i>
<i>3.2.4. A javasolt gazdaságpolitikai prioritások és fő irányok 2009-2013-ra..</i>	<i>52</i>

4. Váratlan és gyors tavaszi összeomlás.....	56
4.1. Az előzmények tömör áttekintése.....	56
4.2. Két hét lázalom – a magyar belpolitika március 21. április	
5. között.....	59
4.2.1. Vegyes előzmények.....	59
4.2.2. Rendteremtés és káosz – kilenc lépésben.....	60
5. A Bajnai-kormány megalakulásának másnapján.....	68
6. Epilógus.....	71

1. Várakozások az új év kezdetén, általános körkép

Minden egész darabokban

Ami ép volt, kicsorbult

De ha összeomlok, ott van

Támasznak a kocsmapult

Ezt a verset a Népszabadság 2009. januári 17-ei számának kulturális Hétvége-mellékletében olvashattuk (szerzője Kiss Judit Ágnes, 1973-as születésű költőnő) - s kevés olyan szöveget találhatnánk e hónapokban, amely ennél tömörebben adná vissza az év kezdetének hangulatát.

1.1. Általában

Az év legelső heteiben mindenféle fórumon az előttünk álló talánnyal: a várható válság méreteivel, előre nem sejthető következményeivel, időbeni hosszával, s egyéb kísérőjelenségeivel foglalatostkodtak. Magyarország közvéleményére csak az előző év legvégén szakadt rá az a felismerés, hogy ezúttal nem a megszokott gazdaságpolitikai üzemzavarokról, a szokásos reform-bizonytalankodásokról, kormányzati botladozásokról van szó, hanem valami olyan, meglehetősen félelmetes és mindinkább kikerülhetetlennek tűnő átrendeződési folyamatról, amelynek legfeljebb csak az elején járunk.

Nem magyarázhatatlan, hogy a januári napi- és hetilapokban se szeri, se száma az olyan jellegű elemzéseknek, esszéknek, találgatásoknak, amelyeknek a közös mondandója: nem tudjuk, mi vár még ránk, de... valószínű, semmi jó sem. Eme értekezések között – jótékony hatásokat kifejtve – szaporodtak meg az olyan jellegű írások, amelyeknek a legfontosabb felismerését az adta, hogy a hazai folyamatok iszonyú erővel vannak beleszöve az általunk roppant kevésbé befolyásolható nemzetközi összefüggések változékony rendjébe.

Ráadásul ezt a felismerést még a szokásoshoz képest is erőteljesebben kényszerítette ki az a semmihez sem hasonlítható várakozás, amelyet a világ Obama elnök január végi beiktatásához fűzött. Már a tavalyi kampány, a nem várt fordulat, az új elnök új stílusa, valamint annak tudomásul vétele, hogy hosszabb távon mindenki az amerikai gazdaság trendjeinek alakulásától függ - ezek mind együtt páratlan figyelemmel övezték a

Nagy Fordulatot. S ami igaz, igaz, az új elnök egyáltalán nem fukarkodott az olyan jelzések produkálásában, miszerint a világban alapvető fordulatokra kell felkészülnünk. Az év elején tapasztalható konfúzus hangulatok egyik lényeges összetevője tehát az a megfoghatatlan reménykedés volt, amit az új elnök Messiás-szerű megjelenése váltott ki, s nem tartható megalapozatlannak Tamás Pálnak, a Szociológiai Intézet igazgatójának a figyelmeztetése, miszerint: „... mindenki Obamára vár, ő pedig képtelen lesz ekkora várakozásoknak megfelelni. Így azután - lehet, hogy igazságtalanul, de szükségszerűen – 2009 az Obamában való csatlakozás éve lesz ...Mindebből következően nem a válságot szokjuk meg 2009-ben, hanem a válságról való beszéd válik banálissá...”

Más oldalról, egészen másféle politikai és kulturális háttérrel maga mögött Martonyi János, az Orbán-kormány egykori külügyminisztere az év első napjaiban megjelentetett írásában is oda lyukadt ki, hogy 2009-ben fogunk szembesülni a múlt év végén megismert gondok szintenkénti eltéréseivel, de azzal is, hogy a jelenlegi világban a válság is globalizálódik, azaz, egyetlen nemzet sem bújhat el a következményei elől. S a kényszerű újra-alkalmazkodási folyamatokban azon országok lesznek előnyösebb helyzetben, amelyek legalább belül megfelelően hatékony, kellően támogatott és demokratikus belső struktúrával, intézményi renddel vágnak neki a lépésről-lépésre átrendeződő új világrendhez történő illeszkedésükhöz.

Lengyel László - azon kevesek egyike, akiben folyamatos a szándék, hogy a hazai eseményeket együtt értelmezze a nemzetközi folyamatokkal – ugyanekkor úgy látja, hogy a jelenkori válság előrehaladtával a lehető legrosszabb közösségi/politikai reflexek előkerülésével is számolnunk kell. Mind nemzetközi, mind pedig hazai összefüggésekben. A bezárkózás, a „meneküljön, aki tud” - effektusa legfeljebb csak a legnagyobb, legtehetősebb nemzetek számára hozhat ideiglenes megoldásokat, Magyarország számára semmiképpen sem. Nálunk hosszabb, sehová nem vezető tétovázás és helyben járás után 2009-ben élükre állnak a dolgok és vagy-vagy –alternatívákká egyszerűsödnek le. Vagy marad minden úgy, ahogyan eddig történt, s akkor „lehet, hogy a válság továbblöki Magyarországot a hideg polgárháborús „két Magyarország”, két politikai tömb, kétpártrendszer modellje felé”. Amiből nem jöhet ki más, mint a vezérelvű demokrácia, az egymás megsemmisítésére törekvő, egymást kizáró politikai kasztok félprezidenciális rendszere. Vagy „megtörténhet a csoda. A válságra és a világra adott európai válasz Magyarországot valamiféle társadalmi, politikai és gazdasági kiegyezésre készíti.” Ennek azonban előfeltétele az értelmes és

folyamatos párbeszéd lenne. Ám ennek mind a két oldalon hiányoznak az elemi feltételei, mert a két, meglehetősen zárt politikai kaszt befelé sem képes értelmes párbeszédre, a saját belső tagolódásából adódó csoportjai között sem. 2009 valódi tétje az, hogy e bennünk lévő, begyakorolt barbárság jut-e győzelemre, avagy, képesek leszünk legyőzni e bennünk lévő törzsies korlátozottságot – az elemi dialógus érdekében.

Mint láthatjuk, intellektuális értelemben nem volt hiány a távlatosabb, történelmi kihívásokkal is számoló, valamint az ezeket az összefüggéseket a napi politikai alternatívák szintjén is értelmezni tudó elemzőkben és elemzésekben. De sokkal konkrétabb szinten, a mindennapos hatalmi játszmák világában is az eddig ismertetett kérdések körül forgott a mondanivaló, csak e metszetekben hangsúlyosabban jelentkeztek az év látható politikai mérési pontjai is. A mindennapi politika-formálás műhelyeiben mind a bal-, mind a jobboldalon úgy tették fel maguknak a kérdéseket, hogy mi legyen a 2009-es politika követendő célfüggvénye:

- a június 7-ei, európai parlamenti választások,
- vagy inkább a 2010-es általános választások eredménye?

Első ránézésre talán nem is érthető ez a szétválasztás, mert kézenfekvő lenne az a megközelítés, hogy az első eredmény jórészt meghatározhatja a következő alakulását is. Alaposabb vizsgálódás után azonban kiderülhet, hogy ez nincs feltétlenül így. A tisztán politikai alapú választási küzdelmet ugyanis alapvetően befolyásolja az a kiismerhetetlen, hatásaiban fel sem mérhető tényező-együttes, amit a mind nyomasztóbb gazdasági válság mér rá hazánkra. Januárban még nem akad ember e hazában, aki képes lenne pontosan megítélni, hogy a soron következő, tizenhat hónappal később esedékes parlamenti választásokig milyen mélységű erózióval, gazdasági/társadalmi/szociális/ kulturális leépülési folyamatokkal lesz kénytelen együtt élni a magyar társadalom? Annál is inkább, mert mind a nemzetközi, mind a hazai gazdasági elemző központokban szinte hetente voltak kénytelenek a korábbi, amúgy sem túl biztató prognózisokat egyre kedvezőtlenebbekkel felváltani.

1.2. Gazdasági várakozások 2009 elején

A Pénzügyminisztérium 2009. január 21-én hozta nyilvánosságra a Brüsszelnek 2008. decemberében készített és benyújtott, felülvizsgált konvergencia programot. Ezt az IMF-EU-IBRD-től kapott gigahitelhez kapcsolódó IMF elvárások szerint állították össze, s lényegében ez jelentette a 2009-re elfogadott költségvetés (harmadik változatú) gazdasági alapvetését is. Az év eleji várakozások – nem sokáig –, de ehhez a programhoz kapcsolódtak, amely – különösen a később történtek fényében – rendkívül optimistának bizonyult.

1. táblázat

A felülvizsgált konvergencia program főbb makrogazdasági mutatói

(előző év = 100 %)

Mutatók	2008	2009	2010	2011
GDP	1,3	-0,9	1,6	2,5
Háztartások fogyasztása	1,1	-3,8	1,1	1,4
Bruttó állóeszköz-felhalmozás	-1,0	-0,9	2,5	6,2
Áru- és szolgáltatásexport	6,1	3,9	5,8	8,5
Áru- és szolgáltatásimport	6,1	2,4	5,2	8,2
Infláció	6,2	4,5	3,2	3,0
Foglalkoztatottak	-1,1	-0,6	0,2	0,5
Munkanélküliségi ráta	7,7	8,0	7,7	7,2
Államadósság/GDP	71,1	72,5	72,2	69,0
Államháztartás elsődleges egyenlege/GDP	+0,6	+1,9	+2,0	+2,2
Államháztartás kamategyenlege/GDP	-4,0	-4,5	-4,5	-4,5
Államháztartás egyenlege/GDP	-3,4	-2,6	-2,5	-2,3
EU-27 növekedési ütem	1,4	0,2	1,1	1,8
Világ gazdaság növ. ütem EU-n kívül	4,3	2,9	3,8	4,3
Olajár, dollár/hordó	72,4	85,0	85,0	85,0

Forrás: Pénzügyminisztérium

Ez a program még 2008 novemberében állítódott össze, amikor a subprime válság reálgazdasági hatásai Európában még kevésbé mutatkoztak meg. Nem kevésbé azért, mert a korábbi növekedési pálya szűkebb környezetünkben igazán 2008 utolsó negyedében tört meg, amiről az adatok csak 2009 februárjában kezdtek napvilágot látni. A 2008 negyedik negyedére vonatkozó várakozásokban ugyan már megjelentek a lefelé tartó trend jelei, de közel sem olyan mértékben, mint ahogy azt a tényleges folyamatok igazolták.

2. táblázat

Főbb makrogazdasági mutatók 2008 magyar gazdaságában
(előző év azonos időszaka = 100 %)

Mutatók	I. félév	III. negyedév	IV. negyedév	December
GDP	101,9	100,8	97,7	n.a.
Végső fogyasztás	101,2	100,8	95,8	n.a.
Bruttó állóeszköz-felhalmozás	96,5	98,5	97,3	n.a.
Áru- és szolgáltatás-export	112,2	103,5	92,2	n.a.
Áru- és szolgáltatás-import	111,4	102,8	91,8	n.a.
Ipari termelés	105,8	98,3	87,5	80,4
Belföldi értékesítés	101,8	97,6	90,3	85,2
Export	107,6	96,1	84,3	73,3
Építőipar	89,9	92,0	94,9	105,5
Kiskereskedelmi forgalom	98,1	98,8	97,8	97,5
Foglalkoztatottak	98,3	99,4	99,3	n.a.
Munkanélküliségi ráta	7,8	7,7	8,0	n.a.
Fogyasztói árindex	106,8	106,3	104,3	103,5
Energiafelhasználás	104,8	98,7	92,3	89,0
Folyó fizetési mérleg, md euró	- 3,7	-2,7	-2,6	n.a.

Forrás: KSH, MNB

A 2008 utolsó hónapjaiban bekövetkezett trendváltást eminensen a külső körülmények erőteljes változása idézte elő, ezt tükrözte vissza:

- a teljes áru- és szolgáltatás-forgalom visszaesése,
- az ipari kivitel csökkenésén belül az export dinamikájának a belföldi eladásoknál nagyobb mértékű hanyatlása, jóllehet az utóbbi egy része is a beszállításokon keresztül az export zuhanásához kapcsolódott,
- a fogyasztói infláció felgyorsuló mérséklődése, amely a zuhanó olajárakhoz és a felerősödő külső dezinflációhoz kapcsolódott – a gyengülő forintárfolyam ellenére is,
- a fogyasztás IV. negyedévi látványos esése, amit alapvetően a háztartások válság hatására meginduló magatartás-változása váltott ki, amennyiben a hitelfelvételek feltételromlása továbbá a bekövetkezett virtuális vagy valóságos vagyonszűkülés a nettó megtakarítási hajlandóság növekedésének irányába terelte a lakosságot; ez vezetett a kiskereskedelmi forgalom nagyobb visszaesésére is.

2009 túlfeszített reményei tehát részben abból adódtak, hogy már a bázist, 2008-at is szebbnek látták a kormányzati prognózist készítők, mint ahogy az ténylegesen realizálódott. A 2008-ra várt növekedési mutatók mindegyikét felültervezték a kabinetben és a nemzetközi intézményeknél is. A világgazdaság 2008-ban nem 4,3 százalékkal nőtt, hanem csak 3,4 százalékkal, az Unió növekedési dinamikája a várt 1,4 százalékkal szemben 0,9 százalék lett, és a magyar GDP sem gyarapodott 1,3 százalékkal, hanem csak 0,5 százalékkal (ha ezt egyáltalán még gyarapodásnak lehet nevezni). A háztartások fogyasztása stagnált, a beruházások pedig több mint kétszer olyan gyorsan estek, mint ahogy azt az előrejelzők prognosztizálták. A teljes áru- és szolgáltatás külkereskedelemben a negyedik negyedévi hatalmas zuhanás után az éves átlagok 2 százalékponttal alacsonyabbak lettek, mint amit az év vége felé a prognóziskészítők vártak.

A konvergenciaprogram legoptimistább része a munkaerőpiacra vonatkozott, miszerint mindössze kb. 20 ezer fővel csökken a foglalkoztatottak száma 2009-ben és a munkanélküliségi ráta csak 0,2 százalékponttal emelkedik 2008-hoz képest. A következő évektől kezdve pedig jelentős javulás várható. Ezt az elképzelést már a februári adatok erősen cáfolták, amikor a munkanélküliségi ráta 9,1 százalékra kúszott, több mint 40 ezer fővel csökkenő foglalkoztatás mellett.

2009 elején „alternatív prognózisként” élt az MNB 2008 novemberében készített prognózisa – ami lényegében azonos időben formálódott meg, mint a konvergencia programbeli -, mely szerint a jobbik scenárió alapján 2009-ben a magyar gazdaság 0,2 százalékkal növekszik, de ha kedvezőtlenebbek lesznek a feltételek, akkor 1,7 százalékkal csökken.

A Reuters által 2009. január közepén megkérdezett előrejelzői körben 2009-re átlagban 2,4 százalékos visszaesést jeleztek, a legalacsonyabb 1,3 százalékos volt (a kormány kutatóintézete, Ecostat), a legnagyobb 3 százalékos. (Mi a magunk részéről akkor 2,5 százalékos csökkenést vetítettünk előre – ami nagyjából megfelelt a konszenzusnak.)

A konvergenciaprogramban foglalt 2009. évi előrejelzés teljesülését nagymértékben megkérdőjelezte az Európai Bizottság január 19-én nyilvánosságra hozott újabb prognózisa. Eszerint az eurózóna 1,9 százalékkal esik vissza, Németország 2,3 százalékkal, de a világgazdaság még fél százalékkal bővül.¹ A magyar gazdaság tekintetében jóval kisebb elmozdulást tartalmazott a prognózis, mint a fejlett világ egészénél, amikor 1,6 százalékban vélte reálisan prognosztizálhatónak a 2009. évi magyar recessziót. Brüsszel akkor úgy látta (néhány nappal azután, hogy elfogadta a felülvizsgált konvergencia programunkat), hogy az államháztartás hiány a GDP 2,8 százalékát fogja kitenni, a munkanélküliség rátája 9 % lesz, az államadósság pedig a GDP 74 százalékára emelkedik.

Az év elején ismert és megjelent elképzelések tehát még korántsem jeleztek drámát, még nagyon távol álltak a néhány hónappal később napvilágot látott előrejelzések pesszimizmusától.

Az ismertté vált további kormányzati prognózisok a következő stációkon mentek keresztül 2009. január végétől 2009. április elejéig:

¹ Az uniós előrejelzéseknél általában pesszimistább IMF prognózisok is nagyjából ehhez hasonló adatokat tartalmaztak 2009 januárjában. A világgazdaság még náluk is bővült 0,5 százalékkal, az eurózónában 2 százalékos recessziót prognosztizáltak. Ám 2010-re már határozott fordulatot a világban: 3 százalékos élénkület, elsősorban a fejlődő és feltörekvő országoknak köszönhetően; az eurózóna bővülését mindössze 0,2 százalékra tették.

- Gyurcsány Ferenc 2009. január végén összehívott rendkívüli parlamenti ülésen jelentette be először, hogy a válságban a növekedés alapjait is meg akarják erősíteni, ezért adó- és járulékcsoökkentő programot is elindítanak (áfa- és jövedéki adóemeléssel) az év közepétől. Az ekkor készült prognózisokban a kabinet 2,5-3 százalékra tette a növekedés ez évi hanyatlását, amit az export és beruházások számottevő csökkenése vált ki, a fogyasztásnál ugyanis (tekintettel az adócsökkentésre és az szja sávhatár emelésére) kisebb visszaesést vártak a konvergencia programbelinél. Az inflációt mérsékeltek (2,5-3 %-ra) – az áfa-emelés ellenére is – és 1,5 százalékra becsülték a foglalkoztatás visszaesését. Az államháztartás hiányát továbbra is 2,6 százalékon tartották.

- Ez a program több metamorfózison ment keresztül, egyes elemeiből törvénytervezet is született, Gyurcsány Ferenc lemondásakor lényegében ez volt még érvényben (részletesen a február 16-i parlamenti ülésnapon ismertette). De ekkor a kabinet már 3,5 százalékos visszaesést kommunikált. Ennek a részleteit azonban nem mutatta be, lehetséges, hogy egyszerűen csak magáévá tette az MNB februári Inflációs jelentésében szereplő 3,5 százalékos GDP-csökkenés adatát. Ugyanezen idő alatt (március 11-én) a 2,6 százalékos deficitcél 2,9 százalékra emelte a PM az IMF-nek írott levelében. A hitelezők a módosítást tudomásul vették.

- Április első hétfőjén a Pénzügyminisztérium államtitkára közölte, hogy Bajnai Gordon miniszterelnök-jelölt programjának megismert részletei a GDP 6 százalékos zuhanására épültek.²

Feltételezhetően a korábban vártnál is kedvezőtlenebb külpiaci fejlemények indokolták ilyen mértékben rontani a recesszió adatát, de a belső fogyasztás kikényszerülő további megszorítása is ebbe az irányba mutatható.

Az OECD 2009. március végén minden korábbinál durvább előrejelzést adott közre a világról. Eszerint ebben az évben a világgazdaság egészének GDP-je 2,7 százalékkal zuhan, ezen belül az euró-zóna csökkenése 4,1 százalékos lesz, az OECD országoké 4,3 százalékos, a világkereskedelem pedig 13 százalékkal zsugorodik. Az ugyancsak márciusi keltezésű IMF prognózisban a világgazdaság még csak 1 százalékkal esett, az euró-zóna pedig 3,2

² A Standard and Poor's 2009. március végi leminősítésekor ugyancsak 6 százalékra tette a magyar gazdaság 2009. évi GDP-jének visszaesését.

százalékkal. Ha a magyar prognózis ezekhez a mértékekhez igazodott, akkor a 6 százalékos zsugorodás teljesen akceptálható.

A negyedév folyamán a Reuters által megkérdezett elemzői kör is hónapról hónapra durván lefelé korrigálta a magyar gazdaság növekedési prognózisát. A januári 2,4 százalékos átlag februárban 3,6 százalékra, márciusban 4,4 százalékra emelkedett, az utóbbin belül megjelent az 5 százalék feletti visszaesésre való várakozás is. Az idő előrehaladtával a 2010-re szóló növekedési előrejelzések is szelídültek. A januárban még 1,6 százalékra becsült jövő évi növekedés februárban már csak 0,9 százalékos, márciusban pedig 0,2 százalékos volt. A csökkenő növekedési pálya a válság elhúzódásának prognózisát tükrözte, hiszen ugyanakkor a 2009. évi visszaesésnek ugyanezen elemzői kör egyre nagyobb mértéket tulajdonított.

1.3. A fontosabb politikai erők helyzete és várakozásai

2009 elején még végképp nem tudhatta senki sem, hogy a kedvezőtlené váló gazdasági folyamatok nyomán a leginkább érintett társadalmi nagycsoportok közösségi/politikai reakciói hogyan hathatnak az egyes pártok későbbi választási esélyeire? Magyarán: 2009 januárjában még nagyon nagy talány az, hogy kinek mit kell és lehet majd ígérni? Meglehet, minden meggondolatlan program, ígélet nagyon hamar az ellenkezőjébe fordul át, s akit még nemrégiben szoros szövetségesnek gondoltak, az heteken belül ádáz politikai ellenfélle változik. Ilyen időkben tehát a kivárás, a konkrétumoktól való tartózkodás, a kellemetlen döntésektől valló végsőkig történő tartózkodás tűnik a leggyümölcsözőbb magatartásnak.

Ám ennek megvalósíthatósága iszonyúan különbözik kormányzati és ellenzéki pozíciókban. Az ellenzék még csak-csak megengedheti magának, hogy konkrét számok nélkül beszéljen adóreformról, szociális védelemről, kiadáscsökkentésről, s mindezt úgy tegye, hogy egy pillanatra se vesszen el a szükséges változások iránti elkötelezettsége. A napi kormányzással megterhelt felelősség jegyében azonban mindez már nehezen megoldható. Sőt egy olyan időszakban, mint amilyenbe a hazai gazdaság tavaly október óta került egyáltalán nem oldható meg. Kormányozva előbb-utóbb lebukik az ember, mert ha sokat emlegeti a reform-elkötelezettségét, akkor egy ponton túl ezt az elkötelezettséget meghozott döntésekkel kell igazolni. Viszont fordítva is igaz, mert e döntések híján azt fogják hinni, hogy valójában nem is mer kormányozni, csak beszél ennek szükségességéről.

Ebben a dilemmában találhatta magát Magyarország aktuális miniszterelnöke 2009 legelején, ráadásul a helyzetét még az is súlyosbította, hogy a megelőző négy és fél év során menetrendszerűen – az aktuálpolitikai kihívások nyomására - váltogatta a reformokhoz való viszonyát. Az októberi, nemzetközi pénzügyi segítség feltételei nyomán azonban nem maradt számára semmiféle mozgástér, s ezt meg is értette.

Az év első napjaiban, a 168 óra c. hetilapnak adott terjedelmes interjújában azt érzékeltette, hogy ezután ő lesz a reformok vezéralakja, csak a korábbiakhoz képest okosabb, körültekintőbb és a szükséges lépésekhez sokkal szélesebb körű támogatásokat megteremtő kormányfőként fogjuk őt megismerni. (Az interjúnak volt még egy zavarba ejtő mellékszála: a legutóbbi időkben már kevésbé gyakorolt, csak a kampányidőkből ismert kirohanást rendezett politikai ellenfele, a Fidesz elnöke ellen mondván, hogy eddig is miatta nem lehetett a reformokkal a kívánatos mértékben haladni... Az elemzők egy része úgy vélte, hogy ez a díszítőelem már a leendő márciusi szocialista kongresszusnak, illetőleg az ottani újraválasztási igényeknek szóló kitétel. Egy másik csoport szerint viszont éppen ez az az elem, ami azt mutatja, hogy még mindig nincs tisztában az egyre mélyebb válság valóságos méreteivel és új kihívásaival.)

Januárban aztán nagy erővel beindult a kormányzati pr-gépezet, napról-napra érkezett hírek afelől, hogy a kormányfő nagyszabású, soha nem látott mélységű reformokra készül, s ennek megfelelően kivételes belpolitikai feltételeket szeretne teremteni döntéseihez. Alig akadt nap, amikor ne tudhattuk volna meg, hogy mennyire fontos gazdasági/társadalmi csoportok képviselőivel tárgyal, egyeztet, számol, elemez, s január végén már jelentősen felfokozott hazai és nemzetközi érdeklődés jegyében került sor a GYF által kicsikart rendkívüli parlamenti ülésre. Amit az előzetes beharangozás szerint akár a tavalyi őszi nemzeti csúcs parlamentáris folytatásának is lehetett képzelni. Január 29-én sor is került erre a rendkívüli ülésnapra.

A részletesebb bemutatás előtt vessünk azonban egy pillantást a másik térfelre is. Orbán Viktor szinte ugyanazon a napon, amikor az új elkötelezettséget beharangozó kormányfői interjú megjelent, a maga média-közegében szintén átfogó jellegű évindító mondandóval jelentkezett. Az ő olvasatában nincs itt semmiféle reform, s amíg GYF kormányoz addig nem is lesz, hanem ehelyett az ország módszeres és példanélküli tönkretétele zajlik. S már ebben az interjúban is körvonalazódik a később részletesen kifejtett

üzenet, miszerint a baloldali kormányzasi idoszakok nem tekinthetok a rendszervaltas termékeny, es előrevivő idoszakainak. Ez csak elnagyoltan, a morális felháborodás szintjén kifejtett vélekedés volt, valami kozmikus jellegű károkozást és történelmi tévedést érzékeltetve. Mondhatni, ő is a saját tábor egybetartását célzó kampány-mondandóval kezdte az évet, egyúttal megismételve a korábbi előfeltételt: addig nem lesz érdemi változás, amíg nem lesznek előrehozott választások.

Ám Orbán mást is tett, még januárban elkezdett a hazai társadalmi/gazdasági élet főszereplőivel egy hosszadalmas /ötrészes/ konzultációs sorozatot, amelybe a gazdasági élet főszereplőitől a hozzánk akkreditált nagykövetekig sokféle kör beletartozott. S mindezt folytatta európai/nemzetközi szintéren is. Bár e megbeszélések részleteiről igen keveset lehetett megtudni, azt látni lehetett, hogy igyekezett elkerülni a felkészületlen hatalomátvétel váratlan következményeit. Vagyis, ő sem csak azt gondolta, amit a nyilvános szerepléseiben meghirdetett...

Ilyen előzmények mellett került sor az említett szezon-nyitóra, a rendkívüli parlamenti ülésre. Ahol is a kormányfő aránytalanul sokat beszélt a válság általános történelmi/nemzetközi feltételeiről, a változások elkerülhetetlenségéről, a megteendő lépések szigoráról...csak éppen arról nagyon keveset, hogy konkrétan melyek is lesznek ezek a lépések. Ennek kapcsán azt hangoztatta, hogy bő két hét múlva, a rendes parlamenti szezon-kezdet szokásos miniszterelnöki évnyitó beszédében tudhatjuk meg a program részleteit.

De, akkor miért is kellett ez a rendkívüli ülés? Lehet, hogy ezúttal is győzedelmeskedett az az évek óta tartó beidegződés, miszerint az a lényeg, hogy a politikai kezdeményezést, s a beszéd-elsőbbséget kell mindenáron biztosítani? Lehet. Pedig, kormányának egykori tagja, az újból elemzővé visszaváltozó Bozóki András a Figyelő c. hetilap évnyitó számában nagyon világosan megírta, hogy GYF most már nagyobb kockázatok nélkül megengedheti magának, hogy válságkezelő kormánya legyen. Most már napnál világosabb, hogy mind a júniusi uniós, mind a jövő évi általános választásokon vereségre ítéltetett, ezért nagyobb politikai kockázatok nélkül, mindenféle fölösleges ígéretéseket mellőzve lehetséges kizárólag a válság szakszerű, minél eredményesebb menedzselésére koncentrálni kormányozni. S az is lehet, hogy az emelt fővel történő bukásnak a most vártnál is nagyobb lesz a presztízse. Jövőre.

Irodalom az 1. ponthoz:

- Tamás Pál: Elágazások 2009. ÉS. jan. 16.
- Lengyel László: A barbárok bennünk vannak. NSZ. jan. 17.
- Martonyi János: Ez a válság nem az a válság. Heti Válasz. jan. 8.
- Bozóki András: Lehet szépen veszíteni. Figyelő, jan. 3.
- Gyurcsány Ferenc: Megyek tovább. / int./ 168 óra. jan. 5.
- Orbán Viktor: Egy országot nem lehet büntetlenül tönkretenni. Magyar Hírlap, jan. 5.
/eredetileg az MTI-nek adott, évnyitó interjú írásbeli változata/

2. Párhuzamosok hónapja

- négy zavaros hét, február 16-tól március 15-ig

2. 1. Kormányfői kísérlet a parlamenti szezon kezdetekor

A nagyhangú bevezetést még zajosabb folytatás követte, február első felében se szeri, se száma nem volt a különféle miniszterelnöki konzultációknak, s mire eljött február 16-a, addigra valóban kivételes figyelem vette körül a várhatóan „sorsdöntő jelentőségű” bejelentéseket, valamint a hozzájuk fűzött politikai magyarázatokat. GYF ezen a napon kiállt a lehető legszélesebb nyilvánosság elé, és elmondta azt a beszédet, amelynek a következő napokban a legjobb indulattal szólva is mérsékelt visszhangja támadt. S ez nem is történhetett másként, mert a hosszadalmas és körülményes magyarázatokkal fűszerezett javaslattömeg sehogyan sem látszott összeállni átgondolt gazdaságpolitikai stratégiává. Az első probléma rögtön abból adódott, hogy a különböző javaslatoknak egyáltalán nem volt világos az idő-horizontja.

Volt olyan, amit azonnal be lehetett volna vezetni, s voltak olyan elképzelések, amelyekről maga a kormányfő is úgy vélekedett, azokat majd csak évekkel később lehetséges érdemben intézményesíteni. Vagyis volt minden, csak éppen azt nem lehetett a túlzottan is sokrétű anyagból kihámozni, hogy mit szándékozik a kormányzat tenni az itt és most

kibontakozó, s hétről-hétre egyre fenyegetőbb arányokat öltő gazdasági válsággal. Két hónap távlatából is úgy véli a krónikás, hogy a kormányfő egészen elképesztő módon vesztette el a tényleges helyzettel kapcsolatos realitásérzékét. Meg lehetett arról győződve, hogy kivételes történelmi pillanatok alakítója, egy új korszak hírnöke, valami soha nem látott folyamatok elindítója... Szokatlan módon február 16-a estéjén még rendkívüli műsorként a nemzeti tévé főműsorába is bekéredzkedett és szózatot intézett a Néphez. Valamiféle kései Churchill-paródiaként ő is megpróbált az áldozatkésztségre és a kollektív felelősségre apellálni. Csak az volt a gond, hogy Magyarország népének azon az estén egyáltalán nem volt háborús veszélyt érzékelő közhangulata. A szózat üresen kongott, s inkább hatott komikusnak, semmint a nemzetet felrázni hivatott végső gesztusnak.

Lehetséges rendkívüli időt kérni a köztévében, az is lehet, hogy nagyon itt volt már az ideje annak, hogy az egész nemzetben tudatosítani kelljen a radikálisan romló körülmények mindenkit érintő hatásait, ám ehhez megfelelő személy és megfelelő mondanivaló is szükségeltetett volna.

Az egyik – a személyi - tényezővel kapcsolatban jobb, ha magunk helyett a korabeli, hétvégi ÉS vezércikkíróját idézzük: „Mint valószínűleg minden, így ennek a most bejelentett csomagnak a bejelentését, vagyis a bejelentés előkészítését és fölvezetését pontosan annyival húzta túl, mint szinte mindent kormányfősége idején. Ha valamiről már napokkal a nyilvánosságra kerülése előtt semmi egyebet nem lehet tudni, mint hogy »korszakos« lesz, »a rendszerváltás utáni idők egyik legmélyrehatóbb« változása, a »generális reform«, a »társég legnagyobb gazdasági vállalkozása« és ami még a csövön kifér, akkor az alighanem már a bejelentés előtt elbukott. Egy ekkorára puffasztott várakozásnak pillanatnyilag nem lehet eleget tenni.”

A szakírók persze inkább tartalmilag viszonyultak a febr. 16-i bejelentésekhez. Szóvá tették, hogy a beharangozott adóreform-jellegű intézkedések legfeljebb a terhek átrendezését jelenthetik, érdemi húzóerőként aligha hathatnak. A jobb indulatú megközelítések szerint a GYF-féle programnak legalább az iránya már jó, s talán egy évvel korábban érdemi hatása is lehetett volna, mostanra azonban sokkal mélyebb gondokkal kellett volna számot vetni. A hetilapokban táblázatokba foglalták a tervezett intézkedéseket és így még inkább szembeötlő lett a bírálatok visszatérő eleme, miszerint a kiadási oldalhoz lényegében ez a terv sem nyúlna érdemben hozzá. S ami védhetetlenné tette a dolgot, másnap az euró ára 310 forint közelébe

emelkedett. Ebből aztán egyértelművé vált, hogy a nemzetközi üzleti szféra is kevésnek tartotta a bejelentett intézkedéseket. Hétvégén a Figyelő c. gazdasági hetilap szerkesztőségi állásfoglalása az alábbi – s lényegében a többi szaklap véleményét is kifejező - mondatokkal fejeződött be: „A külföld árfolyamítélete az, hogy a magyar politikai élet nem tudta felvenni a körülöttünk végbemenő változások sebességét. A kisebbségi kormány fáziskéséssel és erőtlenül reagál a növekvő kihívásokra, hitelességi problémái visszafordíthatatlanok.”

Akárhonnét is nézzük, ez a kormányfői produkció inkább csalódást váltott ki, semmint lelkesedést és támogatást. De legalább öt napig erről beszéltek. Tovább nem, mert a hétvégén erősebb konkurens termett.

Irodalom a 2.1. ponthoz:

- Népszava, febr. 17. Változtatások a válság szorításában – címmel
három oldalon keresztül ismerteti a beszédet, az első reakciókat, valamint közli az esti, rendkívüli tévé-beszéd szövegét is.
- Big bang nélkül. Figyelő, febr. 19.
- Vért, verítéket és könnyeket- címmel, Figyelő, szerk.cikk. febr.19.
- Megint csomag . Élő A. – Facsinay K. Heti Válasz. Febr. 19
- Bod Péter Ákos: szavak inflálódása. He Vá. Febr. 19.
- Molnár Patrícia: Alapműveletek. HVG. Febr. 21.
- Kovács Zoltán: Tematizál. ÉS. Febr. 19.

2.2. Színre lép a Reformszövetség

Február 21-22-én a rádiók és televíziók vezető híre az volt, hogy a Reformszövetség végre előállt a régóta várt programjával. (Az előzményekhez elegendő arra utalni, hogy a tavaly őszi nemzeti csúcs után, meglehetősen széleskörű szakmai és kutatói háttérre alapozva alakították meg ezt a szellemi műhelyt. Éppen azért, hogy a napi párt-csatározásoktól nem függő, elsődlegesen szakmai szempontokra támaszkodó, alternatív gazdaságpolitikai programmal is elő lehessen állni.) A következő két hétben, kb. március 5-ig a program meglehetősen széleskörű visszhangot aratott, s pillanatok alatt leszorította a porondról GYF néhány nappal korábbi javaslatát. Több okból is.

Részben azért, mert sokkal koncepciózusabb, szakmailag jobban végiggondolt, s részleteiben is világosan bemutatva, négy évre elosztott programot tartalmazott. Részben azért, mert - szemben a kormányfői elképzelésekkel - határozottan hozzányúlt volna a kiadási oldalhoz is. Részben azért is, mert a kormányzati elképzelésekhez képest sokkal nagyobb mértékben csökkentette volna a járulékokat, azaz a vállalkozói szféra terheit. Az anyag készítői nem is rejtették véka alá, hogy az általuk javasolt újraelosztási modellben a hazai kis- és középvállalkozói réteg lenne a kedvezményezett. A Reformszövetség javaslatai szerint a következő négy évben mintegy 8-9%-kal csökkenne a nemzeti jövedelem redisztribúciója, azaz határozottan visszaszorítanák az állami beavatkozás jelenlegi arányait.

Mind a napi- mind a hetilapok nagy terjedelemben ismertették a szövetségbeli elképzeléseket, nem hallgatták el a kedvezőtlen társadalmi hatásokat sem, ugyanakkor rendre összehasonlították a kormányzati javaslatokkal, s ebből az összehasonlításból nem a kormányzat került ki sikeresen. A szakmai közvélemény többsége is inkább támogató jellegű volt, s ezért az sem meglepő, hogy az MSZP legelső, határozottan elutasító reakciója után a két kisebbik ellenzéki párt egyértelműen a reformszövetségi anyag mellé állt, sőt azt új kormányprogramként is támogatták volna.

A többségi elismerés mellett akadtak kritikus hangok is. Bokros Lajos - akiről mindjárt részletesebben is szó lesz - a hónap utolsó napján egész oldalas írásban elemezte a kormányzati programot, a Reformszövetségét, valamint a maga – egy hónappal korábban megjelentetett – javaslatait, s úgy találta, hogy a reformszövetségi anyag sem eléggé következetes. Leginkább azt hiányolta, hogy a javaslatok többsége nincs kellően végigvívve a visszavonhatatlan reformok szintjéig. Amúgy, a reformszövetségi anyagot a kormányzatihoz képest ő is sokkal jobbnak tartotta, de ő még sokkal messzebb ment volna el.

A Fidesz sokáig nem szólalt meg, különböző szintű vezetőinek egy-egy elszórt megjegyzéséből lehetett következtetni arra, hogy a Reformszövetség javaslatát nem fogják majd támogatni. Mellár Tamás – aki joggal tartható e tábor egyik vezető gazdaságpolitikai teoretikusának – a Heti Válasz hasábjain azt mondja, hogy a reformszövetségi elképzelésekkel az a baj, hogy

- ahhoz túlzottan radikálisak, hogy a kormányon lévők elfogadhatnák,
- az ellenzéknek túl liberálisak a javaslatok,

- a szakmának meg túlzottan elnagyoltak, mert a legfontosabb részletkérdések homályban maradtak.

A Reformszövetség egy hónappal később - nagyjából Bajnai Gordon jelöltté válásnak idején – megszűntette önmagát, mondván, hogy eredeti hivatásukat teljesítették. Akárhogyan is, de az tény, hogy ez a program pillanatok alatt szorította háttérbe GYF vérszegény elképzeléseit. A jobboldalon gyakran volt hallható az a gyanú, mintha ennek az egész szakmai/értelmiségi/nagyvállalkozói összefogásnak leginkább az lett volna a szerepe, hogy – GYF trójai falovaként – előkészítse azokat a megszorító intézkedéseket, amelyekkel a kormányfő nem mert, nem tudott a maga párttábora elé állni. Nem tudni, hogy volt-e ilyen összjáték, de a későbbiek ismeretében mindenképpen elmondható: Bajnai Gordon áprilisi elképzelései számára kedvező szakmai háttérteremtett - előzetesen is.

Volt azonban még egy tanulságos mellékszál is...

További források a 2.2. ponthoz:

- Sokkterápia? Figyelő, febr. 26.
- Az euróra ágyú. MaNcs. Febr. 26.
- Egy a program, több a zászló. NSZ. febr. 27.
- Lépésváltás. HVG. Febr. 28.
- Jövő ápriliséig biztosan nem lesz államcsőd...Demján S. –int. MaNcs. Márc. 5.
- Mellár Tamás:Egy lépés előre, nem több!. He Vá. Márc. 5.
- Bokros Lajos : A reformok kritikus hiánya. NSZ. febr. 28.

2.3. Bokros Lajos belép a kezdőkörbe

Bokros Lajos tulajdonképpen soha nem tűnt el; az elmúlt 15 évben több-kevesebb rendszerességgel publikálta hosszabb-rövidebb terjedelmű reformjavaslatait. Január 23-án az ÉS hasábjain azonban szokatlan aprólékosságú, a kormányzati műhelyek színvonalát messze meghaladó színvonalú válságkezelő gazdaságpolitikai programmal állt elő. Egy olyan időben, amikor mindenféle fórumok lázasan keresgéltek a kiutakat. Ezzel legalábbis a szűkebb szakmai közvélemény megint megkerülhetetlenné tette magát. Február utolsó napjaiban néhány napos szenzációt váltott ki, hogy MDF őt jelölte az uniós választások listavezetőjének,

s e lépéssel Dávid Ibolya mindenképpen elérte, hogy egy héten belül többet emlegették pártjukat, mint az elmúlt három évben összesen.

A hírverés használt Bokros Lajosnak is, aki ebben az egy-két hétben szinte egyik stúdióból a másikban menetelt, s a korábbiakhoz képest elképzelhetetlen mennyiségű szereplési lehetőséget kapva propagálhatta a maga javaslatait. (A magam privát megjegyzése minderről: ebben az értelemben az MDF - még ha önsorsrontó lépésnek bizonyult - , de nagy szolgálatot tett a hazai közvéleménynek, mert Lajos iszonyatos erővel volt képes tudatosítani a válság, a nehézségek, s az elkerülhetetlen lépések fontosságát.)

E lépéssorozat logikus, s igen fontos darabja volt - a már említett - Népszabadságbéli Bokros-elemzés, amely az ő reformterveit megint csak egy szintre emelte a többi versenyző programmal. Március 4-én az MDF elnöksége, majd három nappal később - óriási viták közepette - a Választmány is megerősíti Bokros Lajos listavezetői pozícióját.

Ezek után már nem is volt nagy meglepetés, hogy március 9-én Dávid Ibolya tett egy – egyébként, eleve reménytelen – kísérletet Bokros miniszterelnökké tételére. Az ellenzék többsége ugyan nem volt partner eme bizalmatlansági indítvány sikerében, de a közvélemény és a média fülébe nagy-nagy hangerővel befészkelte a hír: van alternatíva! Van olyan alkalmas személy, aki GYF helyén megfelelő programmal, tudással, előzményekkel képes lenne a válságkezelő kormányzat eredményes vezetésére.

További források:

- Debreczeni József: Bokros Lajos és az MDF üzlete. NSZ. márc.6.
- Bokros Lajos átültetése. Figyelő szerk. cikk. márc. 5.
- Bokros Lajos: A reformok kritikus tömege. ÉS. jan. 23.

2.4. Brüsszeli közzjáték

Ugyanezekben a napokban, nagyjából a szóban forgó hétvégén olyan közzjáték zajlott le Brüsszelben, amelynek a későbbiek szempontjából feltehetően nagyon is meghatározott szerepe lehetett. GYF részt vett az európai vezetők azon csúcstalálkozóján, amelyet a megszokotthoz képest nagyobb figyelem övezett, mert március elsején már felismertté vált az európai országok többségének gazdasági sebezhetősége is, s mindenki azt hitte, talán végre megszülethet valamiféle egységes, európai válságkezelő csomagterv. Ebben a légkörben GYF nem alaptalanul, ám teljesen előkészítetlenül megpróbálkozott a kelet-európai régió számára kilobbizni egy olyan jelentős segélycsomagot, amelynek szóbahozása a legfontosabb nyugati vezetőkből váratlanul erős elutasítást váltott ki. Ez még hagyján... de a sorstársak, a többi közép-európai vezető is igyekezett látványosan elhatárolódni hazánktól. További részletezés helyett mindennél érthetőbb, ha a korabeli hétvégi Figyelő szerkesztőségi vezércikkéből idézzük a tanulságot: „A csehek, a lengyelek, a szlovákok láthatóan a saját tartalékaikból - mert van nekik – próbálják meg csökkenteni a válság hatásait. Magyarországot ezzel szemben már tavaly ősszel a Nyugatnak kellett megmentenie a pénzügyi összeomlástól. Ennek üzenete az volt, hogy a budapesti kormány nem képes olyan gazdaságpolitikát folytatni, amely előre vinné az országot. A kormányfő brüsszeli próbálkozásának üzenete pedig ennyi: adjatok még pénzt, hogy ezután se kelljen semmin sem változtatnunk.” E kudarcnak nemcsak az adott pillanathoz köthető tanulságai vannak/voltak, bár, az sem kétséges, hogy egy igen kielezett helyzetben, a kibontakozó termelési/finanszírozási válság közepén meglehetősen drasztikusan mutatkozott meg hazánk, s ezen belül a hazai politikai osztály váratlanul nagyfokú elszigeteltsége.

Az eset kapcsán megmutatózó mögöttes, a kormányzati gyakorlatot és szerkezeti problémákat is érintő tanulságokat meglehetősen pontosan írta le a Heti Válasz szemleírója, Orbán Anita: „A tartalom mellett nyilvánvaló kudarcot vallott a technika is. Az elmúlt három évben a magyar külpolitika kiiktatta a külügyminisztert és a Külügyminisztériumot. Diplomáciánk a miniszterelnökről és körének rövid távú rögtönzéseiről szólt. A nyilvánvalóan rossz ötleteket nincs, aki elnémita, amikor meg néha jó ötletek születnek, akkor sem tudjuk azokat úgy előkészíteni, hogy sikeresek legyenek. Nem voltak és nincsenek számottevő előzetes egyeztetések az esteleges nemzetközi partnerekkel, és hiányzik a tárgyalásokat követő részletes utógondozás. Ennek megfelelően csak sajtótájékoztatók és nyilatkozatok vannak, valódi eredmény nincs.”

Ha utólag átnézzük a március 5-7. közötti sajtóvisszhangokat, akkor némi meglepetéssel konstatálhatjuk azt az egységes vélekedést, miszerint a március elsejei kudarc alapvető módon kérdőjelezte meg GYF kormányfői alkalmasságát. Vajon ezen a hétvégén senki nem olvasott volna újságot? Mert, majd két héttel később a többség úgy tett, mintha derült égből érkezett volna a váratlan kormányfői lemondás... Vagy csak utólag lett minden sokkal világosabb, mint a maga idején.

További források a 2.4.-ponthoz:

- Szlakó Balázs: Fogják az adást. MaNcs. Márc. 5.
- Európai méretű mentőövet. Figyelő szerk.cikk. márc. 5.
- Fogadatlan prókátor. Figyelő. Márc. 5.
- Orbán Anita: Magyarország lesöpörve. HeVá. Márc. 5.
- Vánca István: Ha Angela nem segít. És. Márc. 6.
- Ablonczy Balázs: Az én házam az én váram. He Válasz, márc. 5.

2.5. Orbán Viktor késleltetett évértékelője

Az ellenzék vezetőjének szokásos februári „évértékelője” ezúttal március 6-ára tolódott, kétszer is elhalasztották az eredeti időpontról, mert közvetlenül GYF február 16-ai beszéde után következett volna. A hivatalos magyarázat szerint OV sok-sok külföldi elkötelezettsége miatt kellett március elején tartani, s annyiban mindez valóban indokoltnak tűnt, amennyiben ezekben a hetekben – korábbi önmagához képest - feltűnően sokat utazott. Két héten belül megfordult és tárgyalt Varsóban, Prágában, Bécsben, Valenciában és Berlinben is.

Nem kizárt, hogy éppen ezen élmények hatására a márciusi mondandó meglehetősen nagy ívűvé, mondhatni, globális és történetfilozófiai magasságokba emelkedetté sikeredett. Valószínűleg a többség arra számított, hogy az ellenzék vezére érdemben reagál majd a februári kormányfői elképzelésekre, de legalább a Reformszövetség átfogó javaslataira. Nem így történt. Jobboldali hívei azt hangoztatták, hogy e beszéd kilépett a jelen válság keretei közül, és megpróbálta felvázolni a válság utáni világ — ezen belül hazánk – jövőjének lehetséges kereteit is. A hangsúlyozottan antikapitalista tónus nem kevés ironikus megjegyzés

forrásává vált a másik oldalon, mindamellert nem győzték hiányolni az éppen-adott állapotokkal megbirkózni törekvő Fidesz konkrét elképzeléseit. A későbbi irodalomban majd utalni fogunk a nagyszámú reakciók közül azon elemzésekre, melyek az Orbán Viktor által előadott „új világkép” tüzetesebb értelmezésére vállalkoztak. Mi ehelyütt beérjük annak megállapításával, hogy ez a beszéd valószínűleg egyáltalán nem véletlenül került meg a piacon versengő reform-elképzelések értékelését, mert egyrészt ezzel is azt szerette volna érzékeltetni, hogy a Fidesz már túl van ezen a válságon, s csak a jövőre koncentrálnak... (Ezt egyébként a szónok explicit ki is mondta.). Másrészt a beszéd leginkább a júniusi uniós választásokra tekintett, s megpróbálta megtalálni azt a mondanivalót, amellyel leginkább egyben lehet tartani a nagyra nőtt támogatói táborot. Szóval, Orbán Viktor be is szállt a futó program-versenybe, meg nem is szállt be. Ott is volt, meg kívül is... A magam véleménye az, hogy ez a produkció tökéletesen megfelelt annak a kettős játéknak, amit a Fidesz 2008 március 9. után folytat: egyfelől úgy tenni, mintha azonnali realitás lenne a GYF-kormány holnapi bukása, s a gyors hatalmi váltás. Másfelől meg abban bízni és arra játszani, hogy minél több kellemetlenséggel küszködjenek azok, akik okozták...

A kora tavaszi programverseny, a kormányzati alternatívák sokszínűsége ebben a négy hétben nemcsak abban mutatkozott meg, hogy a riválisok száma hirtelen megnőtt. Hanem abban is, hogy a főbb játékosok többféle idődimenziókban is megpróbálták elhelyezni magukat. S a verseny ez utóbbi metszete a március 15-ei ünnepekkel sem zárult le. Sőt, hamarosan új értelmet is kapott.

További irodalom a 2.5.ponthez:

- Bozóki András: Reformok helyett új világot. Figyelő. márc. 12.
- A reményhez. MaNcs, szerk. márc. 12.
- Horkay-Hörcher Ferenc: Orbán „új világ”- beszéde. Heti Válasz, márc. 12.
- Szép új világ. 168 óra. márc. 12.
- Bauer Tamás: Orbán Viktor forradalma. ÉS. Márc. 13.

2.6. Egészen más jellegű párhuzamosok a háttérben

A politikai párhuzamosok mellett egészen másféle párhuzamosokat is húzott maga után a gazdasági/társadalmi zűrzavar. Ezekről azért kell – még ha csak vázlatszerűen is, de, - külön-külön megemlékeznünk, mert a maguk idejében, az adott hetekben legalább olyan erővel foglalták le a közvéleményt, mint a politikai alternatíva-keresés eseményei. Sőt, mint látni fogjuk, időnként meghatározták a maguk helyét keresgélő politikai erők mozgási lehetőségeit is, mivelhogy mindenki elvárta – volna – tőlük e kérdésekben is a határozott iránymutatást, vagy legalább a nyílt állásfoglalást. Ezért – mintegy kitérőként – megkíséreljük legalább a lényegre szorítkozva *hat olyan ideiglenes jelenség összefoglaló bemutatását*, amely legalább arra alkalmat ad, hogy a későbbiekben utalásszerűen a fejünkben tarthassuk alkalmankénti fontosságukat.

2.6.1. Egy megszokott pánik - szokatlan keretekkel

Januárban már sokadszor került sor arra a talányra, amit ukrán-orosz gázár-vitának szokás nevezni. Mondhatni, hogy ezt a színjátékot már valamennyi érintett fél jól ismeri, és nem lehet ez ügyben nagy meglepetésekre számítani. Az idén ez sem így történt. Legalább hat körülmény tette e mostani cirkuszt a megszokottakhoz képest sokkal, de sokkal nagyobb veszélyeket hordozó, nemzetközileg is lényeges konfliktussá.

- Az idei évben az ukrán gazdaság - mindenekelőtt a nemzetközi krízis különlegesen sújtó hatásai miatt - olyan válságos periódusba került, amelynek következtében reménytelennek látszott a még jogos orosz követelések teljesítése is.
- A vitázó felek megdöbbenően zavartalanul háríthatták át megegyezés-képtelenségük következményeit egy sor kelet- és közép-európai ország napi ellátási rendszereire. Ezáltal az ukrán-orosz belügy január 10. után féltucatnyi ország napi súlyos gondjává változott.
- Elemi erővel derülhetett az ki, amit a hozzáértők szűkebb köre hosszú évek óta tud, hogy mennyire sebezhető a kontinens keleti fele az orosz energia-függőség miatt. Ezen túl még az is kiderült, hogy közös uniós energiapolitika legfeljebb a szólamok szintjén létezik.

- A konfliktusnak napról-napra erősebb vonásává vált nemzetközi/globalis jellege. E sorok írójának már január 5.-től az volt a meggyőződése, hogy a szokatlanul kemény orosz álláspontnak ezúttal nem sok köze van/volt a hagyományos ukrán/orosz vitákhoz. Annál több ahhoz a speciális helyzethez, amit az akkori amerikai hatalmváltás különlegességeiben tapasztalhattunk: nemcsak elnökcseré volt, hanem Korszakváltás is. A január végi Obama-beiktatásig az oroszoknak rendelkezésükre állt egy olyan, egészen kivételes nemzetközi hatalmi vákuum, amikor nagyobb kockázatok nélkül eredményesen szélesíthették a maguk mozgásterét. S értelemszerűen leginkább Ukrajna révén demonstrálhatták azt az új szerepkört, amit tavaly nyáron a Nyugat - a grúz háború idején – képtelen volt megérteni: Oroszország a maga volt világában újból domináns gazdasági/politikai/katonai szereplőnek véli magát. /Kicsit előreszaladva az eseményekben: Obama és stábjá ezt a leckét azonnal megértette, s az elnök tavaszi európai útján merőben másként viszonyult a kelet-európai rakétatelepítések ügyéhez, mint ahogyan ezt elődei tették.../

Konklúzió: az elnöki beiktatás másnapján az ukrán/orosz vita egyik napról a másikra úgy tűnt el a nemzetközi napirendről, mintha ott sem lett volna a címlapokon – három héten keresztül...

- S végül, ez az egész huzavona meglehetősen erőteljes kulisszát szolgáltatott ahhoz a nemzetközi Nabucco-csúcshoz, amelynek keretében hazánk olyan internacionális politikai sztárparádét élvezhetett, amelyhez fogható errefelé talán húszévenként szokás.
- Még egy magán-megjegyzés: a szokatlan méretű januári gázpánik egészen bizonyosan hozzájárult ahhoz, hogy a későbbi kormányválság árnyékában is a parlament meglepően gördülékenyen fogadta el a paksi bővítéssel kapcsolatos határozatot, vagyis e január elsőszámú nyertese az atomenergia-lobby lett – minden szinten.

További források a 2.6.1.-hez:

- A gázkrízis akár meg is ismétlődhet. Interjú Viktor Zubkovval. NSZ. jan. 26.
- Energiapolitikánk tipikus potyautas stratégia. Interjú Forman Balázssal. ÉS. Jan. 30.
- Orbán Anita: Túl a Nabucco-csúcson. HetiVálasz. Febr. 5.
- Függésre alapozva. Figyelő. Febr. 5.
- Nem töltik, hűtik a Nabuccót NSZ. Márc.18.

2.6.2. Egy újszerű pánik első hullámai

A hatalmi/tektonikai mozgások nem hagyták érintetlenül a forint árfolyamát, s az év első hónapjaiban néha megdöbbentő fordulatok elszenvedői lehettek mindazok, akiknek napi életét komolyan befolyásolhatja az árfolyam állása. A február 16-ai GYF-parlamentari bejelentések után az euró forintárfolyama látványos erősödéské kezdett, tartósan 300 forint maradt, s március 6-án érte el alsó „csúcspontját”, amikor 317 forintot. E két hét során olyan árfolyammozgások voltak, amelyeknek nem lehetett pontosan az okait látni, csak a kellemetlen következményeit.

Nem véletlen, hogy e két hét során még a napi sajtóban is összehasonlíthatatlanul többször írtak/beszéltek államcsödről, mint 1990 óta bármikor. S talán ekkorra vált tömegesen felismertté több százezernyi család számára annak ténye, hogy - nem fogják tudni fizetni a devizában felvett kölcsöneik részleteit. A korábban lassan csordogáló adatok ezúttal nagyon is hamar váltak közkinccsé: az elmúlt tizenkét hónap során a lakossági eladósodottság mértéke több mint 2000milliárd forinttal nőtt meg, azaz – egyharmadával.../Pl. a háztartások autóhitel-állomány a legutolsó 13 hónap során 250 Md-ról 350 Md-ra nőtt úgy, hogy e növekmény kizárólag a svájcifrank-alapú hitelállomány százmilliárdos többletén alapult./

A nagysodrású politikai események árnyékában a lakosság nagyobbik hányadát inkább az aggasztotta: hol lesz a határ? Hol áll meg az árfolyam-romlás? Kaphat-e valami segítséget

e kilátástalannak látszó magán-válság megoldáshoz? Aggodalommal töltötte el a háztartásokat az a széles körben terjedő pletyka, hogy március 13-én, pénteken zárolni fogják a betéteket. Nem kevesen akadtak olyanok, akik kivették a pénzüket a bankból, vagy a magas árfolyamon is euróra váltották.

2.6.3. Az etnikai pánik kezdetei - és eszkalálódása

Eleinte a „megszokott” esztelenkedések jegyében zajlottak a dolgok, január végén még óriási felzúdulást, belső szocialista pártválságot, miniszteri meghátrálást váltott ki a miskolci rendőrkapitány néhány mondata a bűnözés és a romák helybéli korrelációjáról. A publicisták vadul estek egymásnak, miközben szinte naponta történtek olyan események, melyeket mind a két oldal a maga érveinek bizonyítékaként akart értelmezni. A miskolci botrány ki sem hunyt, mikor az egyik Heves megyei településen szervezett roma-csoportok erőpróbát tartottak a környék kommandósaival, s ez az este sem túl sok jóval biztatott.

Aztán felrobbant az első, valóban nagy erejű bomba. A veszprémi hajnalban Magyarországon nem túlzottan gyakori gyilkosság történt február 7-én, az áldozat személye garantálta a széleskörű nemzetközi feltűnést, mivel román állampolgárságú, nemzetközi híró sportoló volt. S bár a hatóságok szeretnék volna ennek elejét venni, de az internetről pillanatok alatt kiderült, hogy szerevezett és korábban is közismerten erőszakra szakosodott, többségében roma-származású csoport áll a bűncselekmény hátterében. Dél körül már tapintható volt a levegőben az országos feszültség, nem véletlen, hogy délután már Draskovits miniszter is a helyszínre sietett.

A reakciókból arra lehetett számítani, hogy elkezdődhet Magyarországon az első, etnikai-alapú minipolgárháború. Egy-két napig alig akadt ember e hazában, aki megengedhette volna magának azt, hogy kivonja magát az érzelmileg elviselhetetlenül túltelített dráma hatásai alól. S két hét múlva, amikor nagy nehezen megnyugodtak a kedélyek és már úgy tűnt, mint a elkerülhetnénk a legrosszabbat, megtörtént a tatárszentgyörgyi borzalmas kettős gyilkosság. Ezúttal az elkövetői körről nem sokat lehetett tudni, de az ismerethiány most sem akadályozta a különböző politikai frontvonalakat abban, hogy ne lássák igazolva korábbi meggyőződéseiket.

Eme összefoglaló keretei között nincs módunk – az egyébként nagyon is fontos - részletek megrajzolására, az eddigiek talán mégis elegendőek annak érzékeltetésére: 2009 februájában/márciusában Magyarország minden korábbi állapotokhoz képest közelebb jutott egy etnikai alapú, véres és hosszú konfliktus-sorozat kirobbanásához. Nem állíthatjuk, hogy ne lettek volna figyelmeztető előjelek, nem mondhatjuk, hogy ne szóltak volna nagyon is sokan időben — azt viszont állítjuk, hogy roppantul kevés érdemi döntés született megfelelő időben ahhoz, hogy ezek a folyamatok ne fajuljanak el teljesen.

Az első negyedév krónikáját tehát ebben a kérdésben csak úgy tudjuk lezárni: elkezdődött valami, ami már minden tekintetben más, mint ami eddig volt. Azt azonban nem tudjuk, hogy mivé nővi majd ki magát.

További irodalom 2.6.3.-hoz:

- Krémer Balázs: A hatalom barbarizálódása. NSZ. febr. 7.
- Kis János: A cigánykérdés kriminalizálása. HVG. Febr.21.
- György Péter: Miskolc, Veszprém, Tatárszentgyörgy. ÉS. Márc. 6.
- Két bába között. Vita a romapolitikáról. Magyar Nemzet. márc.7
- Forgács István: Rasszimizáció Heti Válasz, márc. 26.
- Ónody Tamás: Szörnyek évadja. ÉS. Márc. 20.

2.6.4. Egy mellérendelt pánik kezdetei: a radikális jobb megerősödése

Érdekes módon, a Jobbik-elnevezésű politikai szervezet ez évi sikereinek a jelenségek első szintjén nem sok köze van és volt mindahhoz, amit az előző pontban, az etnikai konfliktus-éleződés kapcsán írtunk. A Jobbik azzal került be két hétre a hazai közéleti sajtó címlapsztorijai közé, hogy januárban a ferencvárosi időközi választásokon az ő jelöltjük sokkal komolyabb támogatást kapott, mint jó néhány, hagyományosnak mondható párté. Ugyanekkor - a megjelent közvélemény-kutatási adatok szerint - népszerűségük már meghaladta az SZDSZ és az MDF táborának méreteit. Mindebből számos elemző, szakíró arra következtetett, hogy a következő parlamenti választások egyik nagy meglepetését ez a bevallottan radikális, szélső irányokba is meglehetősen nyitott párt fogja okozni. S tüstént elkezdődtek a találgatások egy lehetséges Fidesz/Jobbik - koalíció rémképének eljövételéről.

A mellékelt ajánlott irodalomból a további részletek bőséggel kihámozhatóak, mert az év első néhány hetében olyan sokan és olyan részletességgel írtak a Jobbikról, mintha többéves késedelmet lennének kénytelenek nagy sebességgel pótolni. Mindenesetre annyit jegyeznék meg: ugyanezen félelmeket egyszer már végigélte a hazai baloldali/liberális sajtó 1998-ban és 2002-ben is, csak akkor még a MIÉP lehetséges kormányzati szereplővé válása kapcsán. Egy ilyen jellegű összefogás most sem reálisnak, sem pedig szükségesnek nem látszik. Az viszont tény, hogy a Jobbik megerősödése, s a következő két választás során elérhető sikerei következtében jelentékenyen átrajzolódhat a hazai politikai tagolódás térképe. S az is tény, hogy az előző pontban összefoglalt etnikai jellegű feszültség erősödése okán ennek az átrendeződésnek merőben új és szokatlan következményei is lesznek.

Írások a 2.6.4.-hez:

- A Jobbik esélyei. Figyelő, jan. 22.
- Merről fúj a jobbszél? 168 óra, jan . 22.
- Varró Szilvia: A Jobbik, mint harmadik erő I.- II: MaNcs. Febr. 5. , febr. 12.
- Lakner Zoltán: Jobbik: áttörés előtt? NSZ. jan. 30.
- Tudom, hogy félnek tőlünk /Vona Gábor-interjú/ Heti Válasz, febr. 12.
- Kiss Kálmán: A radikális jobboldal ideológiai címkéi. ÉS. Jan. 23.

2.6.5. Korrupció, bűnbakok és balekok

Talán a véletlen hozta úgy, hogy az év amúgy sem eseménytelen nyitányát kellő bizarrsággal színezte ki két olyan ügy, amely nagyonis alkalmas volt a politikai osztály szavahihetőségével és megbízhatóságával kapcsolatos maradék bizalom felmorzsolására.

Zuschlag János pere ugyan már több mint egy éve húzódik, ám az idei év első heteiben jutott el abba a tárgyalási szakaszba, amikor magát a névadót lehetett a lehető legnagyobb nyilvánosság előtt hallgatni. Március 9-ig összesen nyolc tárgyalási napon, a saját jogon megtett vallomások keretében ismertette kimerítő részletességgel azokat a trükköket, kisebb és nagyobb csalásokat, amelyeknek megszokott/bevett praktikáin nyugszanak a hazai ifjúsági szervezetek működési mindennapjai. Az általa elmondottakból most már legkevésbé Zuschlag

János az érdekes, sokkal inkább beszédes az a csönd, ahogyan a parlamenti pártok mindegyike hallgat a maga ifjúsági szervezetének hasonló típusú gondjairól.

S ha mindez nem lett volna elég, akkor az év elején gyors egymásutánban robbant ki a két belső pesti kerületben régóta rebesgetett ingatlanügy. Sok-sok tagadás/hazudozás/mellébeszélés után a hatóságok előzetes letartóztatásba helyezték Hunwald Györgyöt, aki már eddig is emblemikus figurája volt a botrányos ügyeknek. Úgy látszik, még időben megérkezett rá a kilövési engedély, s ezzel nem kis zavar keletkezett a Városházán is, merthogy éppen az ő egyetlen szavazata hiányzik a többséghez. Azóta sincs elfogadott költségvetése a csaknem kétmilliós városnak...

A két ügy közös tanulságai talán abban foglalhatóak össze, hogy nyolcévnyi közös kormányzás az államiság minden szintjén, a kormányzástól a falusi településekig nagyon nagy csábítási lehetőséget teremt arra, hogy az érintettek kiküszöböljék a társadalmi/politikai kontroll zavaró elemeit. Ha tudják. S ha a politikai központok /pártvezetések, kormány, parlamenti frakciók/ aránytalan módon leterhelődnek az egymás közötti végtelen vitákkal, akkor a végeken, a kevésbé ellenőrzött szegmensekben, törvényszerűen szabadulnak el a saját zsebre dolgozó politikusok. E folyamatok első jeleit láthatjuk ezekben az ügyekben, s miként az áprilisi MVM-feljelentés is mutatja: lesznek itt még nagyobb volumenű, igazán mérték botrányok is.

2.6.6. Egy fontos botrány - szélárnyékban, minimális visszhangokkal

Tavaly egyszer már elvérzett a pártok által nagy-nagy csöndben megalkotott új médiatörvény tervezete. A szakmai szervezetek is viszonylag későn kaptak észbe ahhoz, hogy kellően jelentékeny botrányt csaphassanak, de az idén már résen voltak. S amikor január végén először ment híre annak, hogy elkészült az újabb kompromisszum, akkor már legalább az SZDSZ igyekezett kimászni ebből az alkuból.

A média-elemzők, a sajtó, a tévék vezető munkatársai, ilyen-olyan szintű szervezetei azonban ezúttal résen voltak, s még a nagy-nagy politikai hangzavar árnyékában is képesek voltak folyamatos nyomást gyakorolni a média világra annak érdekében, hogy ez a módosított terv se teljesülhessen. Mi is a baj?

A média mindenekelőtt két dolgot sérelmez. Az egyik, hogy az új szisztéma véglegesítené, és örökké tenné a sajtószabadság feletti állandó politikai ellenőrzést - értsd: pártkontrollt. A másik panasz azt sérelmezi, hogy e remélt rendszerben a kereskedelmi tévék eddig sem indokolt privilégiumai további megalapozatlan védelmet élveznének, s ezzel hosszabb távon halálra ítélnék Magyarországon a közszolgálati jellegű műsorokat. Számos egyéb, akár politikai, akár kulturális szempontból fontos ellenvetést olvashatunk még, de talán ennyi is elegendő annak érzékeltetésére, hogy ez a harc nem egyszerűen egy szűkebb szakma saját érdekeinek/értékeinek védelméért folytatott küzdelme, hanem ennél sokkal, de sokkal többről van szó. A kézirat lezárásakor úgy tűnik, hogy ez az ütközet e tavaszon annyiban eredményes volt, amennyiben a javaslat elfogadásától visszatáncoltak és a pártok megpróbálták időt nyerni, későbbre halasztva a döntést.

Írások a 2.6.6-hoz:

- Vásárhelyi Mária: jelentés a médiamocsárból. És. Márc. 6.
- Finomhangolás. Médiatörvény újratöltve. MaNcs. Jan. 8.
- Koltay András: Világnézetek harca és az új médiatörvény. HetiVálasz, jan. 29.
- György Péter: A médiatörvény: kulturális csőd. NSZ. jan. 26.
- Eötvös Pál: Ötpárti szemfogatás. NSZ. febr. 20.
- Szente Péter: Kell új médiatörvény- de nem ez. NSZ. márc. 10.
- Széky János: Sosem volt még ennyire durva. És márc. 13.

3. Gazdasági programok a válság enyhítésére

3.1. A 2009. február 16-án bemutatott kormányprogram

3.1.1. A csomag keletkezésének körülményei

Gyurcsány Ferenc 2008 végén – nem sokkal azután, hogy a parlamentben elfogadtatta a 2009. évi költségvetési törvényt – újabb programírásba kezdett. Indokoltta tette ezt részben a korábban vártnál nagyobb gazdasági visszaesés, részben annak belátása, hogy nemcsak alkalmazkodni kell a válsághoz (a nagyobb deficitcsökkentés felvállalásával), hanem meg kellene erősíteni a növekedési alapokat is. A nagyobb recesszióból a költségvetésben rövid távú kiigazítási szükséglet következett, a kitörési pontok javítása viszont elmozdulást követelt a korábbi álláspontoktól, egyrészt attól, hogy nincs itt az ideje az adó- és járulékcsoökkentésnek, másrészt attól, hogy a választásokig további reformlépésekre már nincs lehetőség.

A miniszterelnök kicsit ahhoz hasonló helyzetet érzett, mint 2005 elején, amikor a nehéz döntések meghozatalához már túl kevésnek tartotta az időt a választásokig, viszont a semmit tevéshez meg túl hosszúnak. Az időbeli különbség 2009 elején pontosan annyi volt, mint négy évvel korábban. A helyzet viszont rosszabb volt, részben, mert időközben eljutottunk az államcsőd közelébe, ahonnan csak az IMF-IBRD-EU gigacsomagja mentett ki bennünket, részben, mert nem lehetett számítani a külső piacok kiegészítő erejére. Sőt, ellenkezőleg.

Gyurcsány Ferenc ebben a helyzetben olyan pakkot állított össze, ami

- alapvetően két évre szólt, átírta volna már a 2009 évi költségvetést is, de egyes elemei túlmutattak volna a választási cikluson,
- reformértékű elemeket is tartalmazott a szociális, a nyugdíj és az önkormányzati rendszer átalakításában,
- új irányultságot kívánt adni az adózási rendszernek,

- tartalmazta a korábban meghozott válságintézkedéseket, meg mindazt, amit a jobbító szándékkal innen-onnan össze lehetett szedni – ez utóbbi tekintetében hasonlított a 2005 elején bemutatott 100 lépés programjára.

A felülvizsgált konvergencia program elfogadásával egyidőben a Pénzügyminisztériumban új makropályán dolgoztak, figyelembe véve a tervezett változtatásokat és azt a törést is, aminek következtében a 2008-ra várt növekedési és egyensúlyi adatok is változtak (többnyire romlottak).

3. táblázat

Régi és új makrogazdasági pálya 2009-re
(előző év = 100 %)

Mutatók	Régi pálya	Új pálya
GDP	-0,9	-3-(-3,5)
Lakossági fogyasztás	-2,2	-3 –(-3,5)
Beruházások	-0,9	-5,0
Export a GDP-ben	3,9	-3,0
Import a GDP-ben	2,4	-3-(-4)
Reálkereset	-2,7	-1-(-1,5)
Infláció	4,5	3,7-3,9
Államháztartási hiány/GDP	2,6	2,9
Fizetési mérleghiány/GDP	5,2	4,0

Forrás: Pénzügyminisztérium 2009. február 18.

Látható, hogy a növekedés valamennyi keresleti tényezőjét rontotta a PM; a legnagyobb elmozdulást a külgazdasági kapcsolatban jelezték, amikor a várt export-import emelkedéssel szemben kénytelenek voltak a piacok jelentős zsugorodásával szembesülni; ráadásul a nettó exportból is kisebb húzóerő adódott. Elvileg a csomagnak növekedést javító hatással kellett volna rendelkeznie, ez azonban a bemutatott táblázat adatai szerint egyáltalán nem tükröződött. Bár azt nem zárhatjuk ki, hogy a várt kormányintézkedések nélkül mélyebb recessziót kellett volna vázolni.

Az inflációt azonban alacsonyabbnak vélték a konvergencia programbelinél annak ellenére, hogy ez az adat már tartalmazta a közvetett adók emelésének hatását is. A konvergencia programban szereplő 4,5 százalékos infláció (IMF javaslata volt) a szűkülő kereslethez és az előző évről átjövő csekély árhatáshoz viszonyítva túltervezettnek tűnt, amit január végén a PM maga is korrigált, 2,5-3 százalékra. Ehhez képest kell értékelnünk az új program szerinti 3,7-3,9 százalékos drágulási mértéket.

A folyó fizetési mérleg hiánya értelemszerűen csökken akkor, ha a gazdasági teljesítmény nagyobb mértékben zuhan.

A kisebb reálkereset-csökkenés egyrészt az alacsonyabb inflációból, másrészt a tervezett személyi jövedelemadó-rendszerbeli lazításokból következett. Ugyanakkor figyelmet érdemel, hogy a háztartások fogyasztásánál nagyobb visszaesést vártak, mint néhány hónappal korábban a nagyobb reálbér-esés mellett, amit magyarázhat a foglalkoztatás erőteljesebb visszaesésének – nem publikált - prognózisa (a konvergencia programban mindössze 0,6 %-kal számoltak).

A csomag előkészületi idejében – Gy. F. január végén harangozta be a rendkívüli parlamenti ülésnapon – még azt kommunikálta a kormányfő, hogy a változások ellenére az államháztartás hiányát tartani fogják, nem engednek a 2,6 százalékos GDP arányos deficitből. Az engedés valószínű annak hatására következett be, hogy

- az első hitel-felülvizsgálatkor az IMF szakértői meglehetősen engedékenynek bizonyultak (egyébként sem ők kérték, hogy a deficitcél 2,9 százalékról 2,6 százalékra szállítsák le, ez önkéntes felajánlásunk volt),
- a program-felülvizsgálat kezdetekor, január végén még csak 2,5-3 százalékos visszaesést vártak, a recesszió idővel nagyobbak ígérkezett.

A 2,9 százalékra módosított hiányszámot az IMF és az Eu is elfogadta (március 11-én), ez nominálisan azt jelentette, hogy az ESA 95 szerint előirányzott 651 milliárd forintos hiány 730 milliárd forintra emelkedett, ami 80 milliárdos mozgástér-bővülést adott.

3.1.2. A Gyurcsány-csomag tartalma

1. Változások az adórendszerben

Általános jellemzők:

- Az adórendszer átalakítása 2009-ben nullszaldós, 2010-ben 40 milliárd forinttal több marad a vállalkozásoknál, enyhén csökken a centralizáció.
- Az átalakítás iránya: növelni a közvetett adók és a vagyonadó súlyát, és mérsékelni a közvetlen adókat, különösen az adóék csökkentésével.
- Ahol csak lehetséges, leépíteni az adórendszerbeli támogatásokat, kedvezményeket.
- Mérsékelni a munkaadók és a munkavállalók közvetlen adóterheit.

Bejelentett és törvény-előterjesztésben is megfogalmazott változások:

a/ Munkaadókra vonatkozók:

- Munkaadók tb-járulékának csökkentése (32-27 %-ra) 2009. július 1-től a minimálbér kétszereséig, 2010. jan. 1 után a bér teljes összege után.
- 2010. jan. 1-től megszűnik a 4 százalékos különadó, amit egyébként is ideiglenes jelleggel vezettek be a 2006. évi stabilizációs intézkedésekkor.
- A társasági adó ugyanakkor 3 százalékponttal 19 százalékra emelkedik.
- Eredetileg a beruházási adókedvezményeken kívül minden más társasági adókedvezményt meg kívántak szüntetni, de az egyeztetések után más kedvezmények is maradnak.
- 2010-től háromszorosára emelkedik a rehabilitációs hozzájárulás összege.
- Eredetileg minden természetbeni juttatásnál meg kívánták szüntetni az adómentességet, később a tiltakozások hatására csak a juttatások felére vetették

volna ki az adót, illetve értékhatárhoz kötötték (üdülési csekk, étkezési hozzájárulás, bérlet, ruhapénz stb.).

b/ Munkavállalókra, lakosság egészére vonatkozóak:

- A benyújtott törvénytervezet szerint: 2009. január 1-ig visszamenőleg változik az szja sávhatár 2009-ben 1,7 millió forintról 1,9 millióra, ebben az évben viszont marad a 18 és 36 százalékos jövedelemadó-kulcs. 2010-től viszont 3 millió forintra nő a sávhatár és 19-38 százalékra emelkedik az adókulcs – a 6 millió forint feletti éves bérekre kivetett 4 százalékos különadó kiiktatása mellett. Az adójóváírás emelésével azonban az átlagos és az alatti jövedelmeknél az adókulcs növelésének hatását kompenzálják. (Évi 1,5 millió forintig teljes mértékben érvényesíteni lehet a havi 11.970 forintos jóváírást, 3.552 ezer forintig pedig csökkenő mértékben.)
- Megszűnnek a személyi jövedelemadó-rendszerbeli kedvezmények a 3 és többgyermekesek családi kedvezménye és a megtakarításokat ösztönző támogatások kivételével (így pl. az adományok kedvezménye, a magánnyugdíjpénztári befizetés, az őstermelői, alkalmi foglalkoztatási, falusi turizmushoz kapcsolódó és a napidíj kedvezménye).
- 2009. július 1-től 3 százalékponttal nő az áfa normál kulcsa.
- 2009. július 1-től emelkednek a jövedéki adók: cigarettánál 5, alkoholnál 6-7, benzinnél 5,3, gázolajnál 6,5 százalékkal. (Az üzemanyagoknál kilátásba helyezték, hogy emelkedő világpiaci árak mellett esetleg kompenzációs mechanizmust léptetnének életbe.)
- Egyes univerzális ellátásokat adózás alá vonnák, így a családi pótlékot, a lakásépítési és otthonteremtési támogatást, anyasági támogatást (adóalap-növelő tételek lennének a házastársak közt fele-fele arányban megosztva) úgy, hogy a jövedelmekkel való összevonás és adó-megállapítás után az ezen járandóságokra eső adórészt le lehet vonni.

- 2011-2013 között sor kerül az általános ingatlanadó bevezetésére, amely fokozatosan váltja fel az önkormányzatok által ma is kivethető ingatlanhoz kötődő különféle adókat.

A javasolt intézkedésekkel a kormány szerint 7 százalékponttal csökken a bérék, és másfél százalékkal javulhat a foglalkoztatás. Az adóátcsoportosítás GYF. szerint kb. 800 milliárd forintot jelent – 2009-2010-ben összesen.

Megítélésünk szerint a jelzett változtatások 2009-2010-ben enyhe jövedelemarány-eltolódást eredményeznek a vállalkozások javára és a háztartások kárára. Az adókedvezmények leépítésével, erőteljes megnyirbálásával együtt az adóalanyok könnyebbedést nem fognak érezni, még akkor sem, ha az esetleg papíron ki lesz mutatható. A kabinet „munkabarát adórendszer”-nek nevezte el a vázolt új szisztémát, amit részünkről enyhe túlzásnak tartunk, hisz sem a munkaadók, sem a munkavállalók felől nem tartalmaz olyan erős ösztönzőtséget, amely foglalkoztatás kiterjesztését eredményesen elősegítené.

2. Reformértékű, parametrikus és paradigmaticus változások a szociális ellátó rendszerben

Az átalakítások célja: a szociális juttatásokat célzottabbá, hatékonyabbá tenni, ugyanakkor ösztönözni a munkavállalásra, ezek érdekében a következő intézkedéseket helyezte kilátásba a program:

- Tovább szigorítani a rokkantsági ellátásban részesülők jogosultságát, folytatni a 2008-ban megkezdett felülvizsgálatot, hogy többen térhessenek vissza a munkapiacra.
- Folytatódik és kiszélesedik az Út a munkába program, amely a korábban rendszeres szociális segélyezetteknek kínál aktív részvételt közmunkákban, továbbképzésben.
- Szigorodik a gyed igénybevételi feltétele: legalább 12 hónapi biztosítási idővel kell rendelkeznie az igénybe vevőnek. A két évnél rövidebb, de 12 hónapnál hosszabb

biztosítási idővel rendelkezőnél a gyed folyósítása megegyezik a biztosítási idővel, a különbözetre gyes vehető igénybe.

- A bölcsődén kívül egy annál egyszerűbb feltételekkel működtethető intézmény, a „családi gyermekfelügyelet” kialakításával segíteni kívánják a munkát vállalni kívánó kismamák helyzetét.
- Megalakul a Nemzeti Ápolási Szolgálat, amely az ápolási díjban (családtagjukat ápolókat) részesülőknek ad további kereseti lehetőséget (uniós forrásból), ha további ápolást is vállalnak.
- A 14-18 év közötti gyermekek családi pótléka képzési támogatássá alakul át, ami lehetőséget ad arra, hogy a kifizető megvonja, ha a szülők nem gondoskodnak arról, hogy gyermekük eleget tegyen a tankötelezettségének.
- Ha a gyámhatóság úgy ítéli meg, hogy a gyermek érdekei sérülnek a családi pótlék felhasználása során, akkor azt átmeneti időre részlegesen természetbeni juttatással lehet átalakítani.
- 2009-től elindítják az egységes szociális számlát, amelynél a cél, hogy információ legyen az ellátások teljes köréről. Ebben az évben az állam által folyósított juttatások kerülnek fel a számlára, 2010-től az önkormányzatok is megtehetik ezt.
- Maximálják a passzív táppénz összegét.
- A gáz- és távhő ártámogatásában erősítik a rászorultsági elvet.

A felsorolt intézkedések jó irányba mutatnak; nincs információnk arról, hogy milyen szintű törvény-előkészítési fázisig jutottak. Ezeknek a javaslatoknak hosszabb távon sincs jelentős a költségvetési kiadás-megtakarítást eredményező hatása, de a segélyek célzottabb felhasználását eredményezhetik.

3. *Reformértékű változások a nyugdíjrendszerben*

- 2009. július 1-től a 13. havi nyugdíj beépül a nyugellátásba, és az ez után nyugdíjba vonulók már nem kapnak 13. havi nyugdíjat. Ez azt jelenti, hogy a 62. életévüket még be nem töltött nyugdíjasoknál már ettől az évtől nincs 13. nyugdíj, illetve, a 62 év felettiéknél és a rokkant nyugdíjasoknál maximum 80.000 forint tud beépülni az évi nyugellátásba. (Idén ui. a 13. havi nyugdíjat 80.000 forintban maximálták.)
- 2010-től megváltozik a nyugdíjmelés eddigi svájci indexálás szerinti rendszere; a korrekció a GDP bővülés mértékétől függ. Csak 4 százalék feletti GDP bővülésnél érvényesül maradéktalanul a régi rendszer, ez alatt nagyobb részt inflációkövetés lesz a korrekció zsinórmértéke.
- A nyugdíj megállapítására csak akkor kerül sor, ha a nyugdíjazását kérő a megállapítás pillanatában nem áll munkaviszonyban.
- 2016-tól 2024-ig évente 4 hónappal 65 évre emelkedik a nyugdíjkorhatár.

A fenti intézkedések közül a legutóbbit érte a legtöbb bírálat, mondván, hogy neveltséges hét évvel korábban ilyen döntést hozni, ami azért is megengedhetetlen, mert túlságosan is kitolja a korhatár emelését. Költségvetési megtakarítást ez első két pontban említett intézkedésektől várható ebben a parlamenti ciklusban. A 13. havi nyugdíj kiiktatásával kb. 160 milliárd forint takarítható meg.

4. *„Fejlődő gazdaság és infrastruktúra”*

A fenti cím alatt a program lényegében összefoglalta azokat az intézkedéseket, amelyeket eddig a vállalkozói szféra támogatása érdekében az Új Magyarország Fejlesztési terv keretében előirányoztak, keretösszege: 1400 milliárd forint, illetve a finanszírozási programokhoz rendelkezésre álló 900 milliárd forintos garancia. Ezen túlmenően felsorolta, hogy milyen elképzelések vannak:

- a külgazdasági diplomáciában Kín, Balkán, Közel-Kelet, Oroszország irányában való nagyobb nyitásra,
- az ITDH, az Eximbank, a Mehib eszközeinek hatékony bevonására,
- az Országos Foglalkoztatási alap forrásainak célirányos felhasználására,
- térségi válságkezelő alapok felállítására,
- beszállítókat támogató pályázati lehetőségekre,
- a mezőgazdasági vállalkozások uniós támogatására,
- a magyar mezőgazdasági termékek pozíciójának javítására,
- a földgázellátottságunk biztonságának fokozására,
- új atomerőműi blokk építésre,
- új erőművek építésére,
- a MÁV működésének racionalizálására,
- az elővárosi közlekedés minőségének javítására.

Ez a blokk emlékeztetett leginkább az egykori száz lépés programjára, hiszen ebben is a már kidolgozott, vagy félig kidolgozott, esetleg még csak ötlet szintjén létező projecteket foglalták össze.

5. Reformértékű javaslatok az államigazgatás és politikai intézmények megújítására

Ebben a blokkban kétségkívül hasznos és jó javaslatokat gyűjtöttek egybe, de rendre olyanokat, amelyek kétharmados törvények elfogadását, módosítását jelentik, ezért kivitelezésükre semmilyen esély nem látszott ebben a ciklusban. Így:

- 199 fős országgyűlés, egyfordulós, listás választási rendszerrel.
- Az önkormányzati képviselők létszámának közel felére csökkentése.
- A képviselők tiszteletdíjának és költségtérítésének rendezése.
- Ötszáznál kisebb lélekszámú településen társadalmi megbízatású legyen a polgármester.
- Az alpolgármesterek számának és maximális tiszteletdíjának felülvizsgálata.
- Egyszerűsíteni az önkormányzati bizottsági rendszert.
- Egyes önkormányzati feladatok kistérségekbe szervezése.
- Önkormányzati feladatok deregulációja.
- 1500 fő alatti településeken a polgármesterei hivatalok körjegyzőségekbe szervezése.
- A cél- és címzett támogatási rendszer megszüntetése.
- A csatlakozó község intézményének létrehozása.
- Önkormányzati vagyonkezelői jog kiterjesztése a társulásokra és az önkormányzati holdingokra.
- Állami Számvevőszék jogkörének erősítése.
- A csődtörvény módosítása.
- Közérdekvédelmi Hivatal felállítása.
- A korrupciót feltárót jogi védelemben és anyagi támogatásban részesítik.
- Szigorítanak a lobbitevékenység szabályain.
- Egyértelműbbé teszik az összeférhetlenségi szabályokat a helyi önkormányzatokban.

3.1.3. A csomag értékelése

Az oktatásban és egészségügyben Gyurcsány Ferenc 2009. februárban semmiféle lépést nem kívánt még csak előterjeszteni sem. A csomag tehát nem terjedt ki valamennyi reformálandó területre. Noha korszakos, az unióban még soha nem látott terjedelmű és mélységű gazdaságpolitikai intézkedéscsomagot kommunikált a miniszterelnök. Maga srófolta fel a befektetők várakozását, akik a februári bejelentéseket követően csalódottak lettek.

Az intézkedések kemény magját, érdemi költségcsökkentő hatását jelentő közigazgatási szerkezetváltási program kivitelezhetősége tökéletesen reménytelen volt (talán ezért is lehetett ilyen bátran meghirdetni).

Semmilyen fórumon nem volt utolérhető a bejelentett intézkedések költségvetési hatása. Csak az adórendszerbeli tervezett változásokról tudtuk meg, hogy azok 2009-ben 120 milliárdos, 2010-ben 757 milliárd forintos átrendezést jelentenek. Pontosabban 2010-ben ebből 38 milliárd forint az államháztartáson kívül marad. Ugyanakkor februárban már látszott a költségvetési hiány növekedése, amit mintegy 250-300 milliárd forintra becsültek az előrejelzők – az eredetileg vártnál nagyobb visszaesés okán. A pénzügyminisztériumban 210 milliárd forintra becsülték a 3 százalékos csökkenés mellett előálló deficittöbbletet, amelynek a rendezésére a következőt terjesztették elő.

Megtakarítások 2009-ben:

Minisztériumi források zárolása	60 milliárd
Lakástámogatások csökkentése	7 „
Rokkantnyugdíjas-ellátás szigorítása	10 „
Gázártámogatás mérséklése	20 „
Megtakarítás a kamatkidadásokon	24 „
Megtakarítás a gyógyszerkiadásokon	30 „
Megtakarítás az agrártámogatásokon	33 „
Szén-dioxid-kvóta maradványa	20 „
Szociális ellátási rendszer szigorítása	6 „

Összesen: 210 milliárd forint.

A csomag meg sem kísérelte a költségvetési kiigazítást a kiadások bevételeket meghaladó csökkentésével. A kiadáscsökkentés elmaradása volt a kifogások fő oka, ennek hiányában nem adódott lehetőség olyan markáns adóátrendezésre, amelynek érdemi, potenciális növekedést serkentő hatása lett volna.

A piac ekkor már 1000-1500 milliárd forintos azonnali faragást várt, aminek a bemutatott intézkedések messze nem tettek eleget. Általában elismerték, hogy a kormány végre jó irányba mozdult el az adórendszerben, de kevesellték a lépéseket, és azt hangsúlyozták, hogy a kabinet mindezzel komoly fáziskésésben van. Kétségbe vonták a csomag teljesíthetőségét a bizonytalan kormányzati háttér miatt.

Joggal lehetett elvitatni Gyurcsány Ferencnek azt az állítását is, mely szerint a bejelentett intézkedésekkel Magyarország a régió legversenyképesebb befektetői piaca lesz.

Vitatható volt az is, hogy ez a kabinet olyan döntéseket kíván hozni, amelyek túlmutatnak a parlamenti ciklus szabta határidőn. Mindazonáltal túl későinek tartották mind a nyugdíjkorhatár felemelésének bejelentett kezdetét, mind a vagyoadó bevezetésének időpontját.

Az nem tartozik az érdemi értékelések közé, hogy a kormányzó párton kívül egyik parlamenti és parlamenten kívüli párt sem értett egyet a csomaggal, a szakszervezetek és más érdekképviselői szervek pedig a saját érdekeiket szem előtt tartva utasították vissza az egyes intézkedéseket.

3.2. A Reformszövetség munkaanyaga

A Reformszövetség felállítását Demjén Sándor kezdeményezte az általa befolyásolt VOSZ-on keresztül 2008 vége felé, az őszi sehova nem vezető nemzeti csúcsok után. Több érdekképviselői szerv is csatlakozott hozzá és sikerült megnyerni a „nemzeti ügynek” az Akadémia tagjait, elnökét és volt elnökeit is. Eredetileg Demjénnek az volt a célja, hogy olyan stáb jöjjön létre, amely kidolgozza az államháztartás sokszor emlegetett reformjait úgy, hogy az bármely összetételű kormány asztalára letehető legyen. Ne lehessen hivatkozni a kiérlelt koncepciók hiányára. De legalább az elkészült munkák mértékadó vitaalapot szolgáljanak.

A jelzett kitűzött célnak a Reformszövetség bemutatott anyagai nem tudnak megfelelni. A Békesi László által vezetett munkacsoport tanulmányaiból ennél több is és kevesebb is kerekedett ki. Több, amennyiben a szükséges gazdaságpolitikai lépéseket tartalmazó kvázi kormányprogram fogalmazódott meg, kevesebb viszont a beígért reformok kidolgozottsága tekintetében. S történt ez annak ellenére, hogy a ma szükséges két

gazdaságpolitikai feladat közül – a recesszió tompítása és szerkezeti reformokkal megalapozni a kilábalás feltételei – az utóbbira nagyobb hangsúlyt akartak fektetni.

A Reformszövetség végül is egy, a magyar gazdaság felzárkózásához szükséges 2009-2013-ra szóló programot állított össze, amely radikális adóreformon és az államháztartás kiadásainak széleskörű megnyirbálásán alapszik. Ezzel lehetséges lesz 2013-ra 40 százalék közelébe leszállítani a redisztribúció értékét, ami nagyjából megegyezik az átalakuló országok átlagával.

A 2009 februárjában nyilvánosságra hozott anyagok tartalmazták az azonnal megteendő lépéseket, ezek többségénél azonban nyitott kapukat döngettek. Az azonnali intézkedések szolgálták volna a költségvetés 2009. évi korrekcióját, hogy az államháztartás hiánya a vártnál nagyobb recesszió ellenére se haladja meg a 3 százalékot. A tanulmány szerzői 3,3 százalékos ez évi visszaeséssel, 3,2 százalékos inflációval számolva a 2,9 százalékos GDP arányos államháztartási hiány tartásához 140 milliárd forintos további megszorítást javasoltak a kormány által elfogadott 210 milliárd forinton kívül. Ebből (a 350, másutt 355 milliárdból) 225 milliárdot kell hiánycsökkentésre és 130 milliárdot adócsökkentésre fordítani. Vagyis mindössze 15 milliárd forinttal többet a deficit tartására annál, mint amiről a kabinet rendelkezett.

Ezzel szemben a Bajnai-csomag meghirdetésekor ismertté vált további hiánycsökkentési igény 350 milliárd forintot tett ki. Vagyis a Reformszövetség anyaga már az induláskor sem volt szinkronban a magyar gazdaság reálisan várható folyamataival. Az is teljesen irreális volt, hogy miközben az áfát 24 százalékra kívánták emelni, mindössze 3,2 százalékos ez évi és 2,5 százalékos 2010. évi inflációval számoltak. Ugyanakkor az szja-rendszer jelentős átalakításával azt a fogyasztói vásárlóerőt kívánták felszabadítani, ami az infláció keresleti korlátját oldotta volna. A tartalmi inkonzisztenciákon túl jelentős különbségek lelhetők fel a különböző anyagok prognosztizált adataiban is.

A továbbiakban – érdemi észrevételek nélkül, csak néhány megjegyzés kíséretében – összefoglaljuk a Reformszövetség legfontosabb javaslatait.

3.2.1. Azonnali intézkedések az ország stabilitása érdekében

1. A költségvetési szféra bértömegének nominális szinten történő befagyasztása és bértömeg-gazdálkodás bevezetése úgy, hogy azt kiszervezésekkel ne lehessen kijátszani.
2. A 13. havi fizetés megszüntetése (hogy mikortól nem tudni, és azt sem, mi legyen a már kifizetettel).
3. Gyorsított privatizációs program kidolgozása. Ezt meg lehet tenni, de érdemi hatása csak akkor lenne, ha azt még 2009-ben végre is hajtják. Erre azonban semmi esély; az anyag írói is a piaci viszonyok stabilizálódása után várnák ezt a programot teljesíteni úgy, hogy az 2000-2500 milliárd forinttal csökkentse az államadósságot.
4. A költségvetés írja elő, hogy 2009-től akkora elsődleges egyenlegnek kell lenni, hogy az biztosítsa az államháztartás hiányának 3 százalék alatti tartását. (Ez már 2009-re is érvényes, vagyis fölösleges követelmény.)
5. A pénzpiacok stabilizálása után az MNB folytassa a megkezdett kamatcsökkentési ciklus végrehajtását. (Az MNB erre nem utasítható, egyébként a stabilizáció után nyilván ezt tenné, vagyis ez értelmetlen követelés.)
6. A kkv-k támogatásának növelése garancialapokkal, kamattámogatásokkal, könnyebb Eu-forrás eléréssel (nyitott kapuk döngetése).

Megjegyezzük, hogy az azonnal megteendő lépések között nem szerepelnek olyan döntések, amelyeket más anyagok egyébként 2009-re már szükségesnek tartanak. (Így például az adórendszerbeli változások, amelyek egy részét – más tanulmány – már 2009-ben bevezetendőnek tartja.)

3.2.2.. Az adórendszerrel kapcsolatos javaslatok

1. Munkáltatói járulékok csökkentése:

2009-ben 5 százalékponttal,

2010-ben 3 „

2011-ben 2 „

azaz összesen 10 százalékponttal. Mindemellett 2010-től havi 5000 forintra emelik a tételes egészségügyi hozzájárulást, ez elsősorban a kisvállalkozásokat sújtaná, ahol sok a minimálbéren foglalkoztatott.

2. A személyi jövedelemadó-rendszerben a 18 és a 36 százalékos kulcs marad, de a sávhatárt

2009-ben 5 millió forintra,

2011-ben pedig 15 millió forintra emelik, 2010-ben pedig megszűnik a 4 százalékos különadó, továbbá „minden jövedelmi és adózási viszonyokat torzító egyedi vagy általány jellegű kedvezmény”. (Ezek a döntések a magasabb jövedelműeknek kedveznek.)

3. 2009-től értékalapú, 1 százalékos ingatlanadó a 30 millió forint feletti lakóingatlanokra, ezen értékhatár alatt marad a jelenlegi ingatlanadózási gyakorlat. (Az értékhatár túl alacsony, 2009-től lehetetlen a bevezetése, hiszen semmilyen szinten nincs előkészítve.)

4. Az áfakulcs 24 százalékra emelése – átmenetileg lenne érvényben, amikor a dinamizálódó gazdaság lehetővé tenné a leszállítását.

5. A vállalati adózásban:

-2010-től megszűnik a 4 százalékos különadó,

- 2010-től 18 százalékra nő a társasági adó, de a KKV-k 10 %-os kulcsa marad,

- a társasági adóban több kedvezmény is megmaradna (a beruházási, a K+F, a szellemi termékek előállítására és hasznosítására, a tőkefelhalmozást segítő és finanszírozási kedvezmények),

- 2011-től megszűnnek a kisadók,

- 2011-től megszűnik az iparüzési adó az önkormányzati rendszer átalakításával párhuzamosan,
- bevezetik a vállalatok ingatlanadóztatását,
- felszámolják az EVÁ-t és az EKHO-t.

Mindezek után a GDP arányában az államháztartás bevétele a következőképpen alakulna:

4. táblázat

A GDP és az államháztartás bevételei

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
GDP növekedés, %	-3,3	1,2	2,4	3,1	3,8
Államháztartás bevétele a GDP %-ában	47,4	45,3	43,3	41,7	39,7
Nominális GDP, md Ft, febr. 19-én	27.200	28.218	29.611	31.293	33.305
Nominális GDP, md Ft, márc. 6-án	26.650	27.647	29.012	30.660	32.632
Különbözet, md Ft	550	571	599	633	673

Forrás: Reformszövetség anyagai

(Nominális adat hiányában nem lehet tudni, hogy az államháztartás bevételei melyik nominális GDP adathoz mérődtek. A táblázat arra is rámutat, hogy milyen mértékű adatinkonzisztencia található a különböző papírokbán.)

3.2.3. Program az államháztartás kiadásainak csökkentésére

Orrnehéz pályát ígértek, amelynek célja, hogy 2013-ra az államháztartás kiadásai a GDP 42 százalékát éri el úgy, hogy a 2009. évi 2,9 százalékos deficitről 2010-re 2,6 százalékra, 2011-2012-re 2,5 százalékra, 2013-ra pedig 2,4 százalékra mérséklődjen a hiány. Öt év alatt

összesen 1300 milliárd forintos kiadás-csökkentés valósulna meg éves bontásban a következőképpen:

2009-ben	350 milliárd (ebből a kormány 210 md-t már teljesített),
2010-ben	440 milliárd,
2011-ben	240 milliárd,
2012-ben	100 milliárd,
2013-ban	170 milliárd forint.

Megtakarítási címek:

1. Az állam működési költségeiből 5 év alatt összesen 260 milliárd forintot kivesznek (a dologi kiadások csökkentésével, kiszervezések visszaszorításával, a tárcavezetői felelősség megerősítésével, később az önkormányzati kiadásoknál évi 5-10 százalékos megtakarítással). Megjegyezzük, hogy a dologi kiadások visszavágására 2009-ben esély nincs, és az önkormányzati keretcsökkentés is láthatóan mennyiségi vágás, nem igazodik az önkormányzati reformokhoz.)
2. A közalkalmazotti illetménykiegészítés felfüggesztve 2009-2010-ben, összesen 50 md forint.
3. Az államháztartás gazdasági kiadásainak megszorítása:
 - a MÁV támogatások öt év alatti 85 milliárdos csökkentésével,
 - a vállalatok szektorális és regionális fejlesztési támogatásainak 35 milliárdos visszavételével (ez ellentmond a meghagyandó társasági adókedvezményeknek),
4. Munkaerő-piaci alapból vágás 2010-ben 50 milliárd forint, mert az a költségvetés egyéb kiadásait finanszírozza, ezért elvehető (ez is mennyiségi megszorítás).
5. A 13. nyugdíj csökkentése (nem tudni mennyire, másutt a teljes megszüntetése szerepel), a korengedményes nyugdíj melletti foglalkoztatás megtiltása. Ebből 335 milliárdos megtakarítás jön össze (ami csak a 13. nyugdíj kiiktatásával állhat elő).

6. Családtámogatások 0,25 százalékos visszavágása, összesen 70-80 milliárd forint lenne 2010-től (ez megint csak mennyiségi megszorítás). Továbbá: „hasznos lenne a gyges idejének rövidítése, a jogosultság szűkítése, vagy eltörlése, ... ha bővítjük a gyermekgondozási hálózatot (ez reformértékű lépés lenne, de nincs parametrikusan kidolgozva). A családi pótlékot szelektíven csökkentenék, vagy a felső három decilisbe tartozóktól való teljes elvonással, vagy a felbruttósítással. (Ez opcionális javaslat, nem számszerűsíthető, mégis megtették: 50-70 milliárdot vártak tőle.)

7. A közoktatásban nincs megtakarítási lehetőség. A felsőoktatásban az államilag finanszírozott helyeket csökkenteni kell, évi 10-20 milliárddal; felveti az anyag továbbá, hogy a 71 felsőoktatási intézményt minőségi szelekcióval a felére kellene csökkenteni.

8. Egészségügyből nem lehet kivonni.

9. Valamennyi alanyi jogon járó szociális juttatást meg kell szüntetni, és jövedelemkorláthoz kötni. Ebből 80 md jönne össze (gáz- távhő-ártámogatás, lakásépítési kedvezmény).

10. A műsorszórás kiadásaiból 2010-ben 20 milliárdot kell elvonni.

5. táblázat

A kiadáscsökkentés összefoglalása*

(milliárd forint)

Kiadási funkciók	2009	2010	2011	2012	2013	Összesen
Állami működési és egyéb be nem sorolható kiadások	20	90	110	40	0	260
Közalkalmazotti illetménykiegészítés felfüggesztése	25	25	0	0	0	50
Védelem, rendvédelem	0	0	0	0	0	0

Oktatás	0	25	20	10	10	65
Egészségügy	0	0	0	0	0	0
Nyugdíj	65	120	10	10	130	335
Családtámogatás	0	30	20	10	10	70
Munkaerő-piaci alap	0	50	0	0	0	50
Egyéb szociális	10	20	20	20	10	80
Kultúra (műsorszórás)	0	20	0	0	0	20
Gazdasági funkciók	20	50	50	0	0	12
Összesen	140	440	240	100	170	1090

*2009-ben a kormányzat 210 milliárdos vágásán kívül, ezzel együtt öt év alatt 1300 milliárd forint a faragás.

Mindezekon túlmenően a javaslatokat összefoglaló részből még megtudhattuk, hogy

- az állami foglalkoztatási körben 70-80 ezerrel kell a létszámot csökkenteni (de hogy hol, mikor, az nem derül ki),
- a minimálbért, és a diplomás minimálbért meg kell szüntetni,
- a reálbérek évente 1 százalékkal kisebb mértékben nőhetnek a GDP-nél,
- a költségvetési kiadásokat reálértéken be kell fagyasztani.

(vagyis ez is mind mennyiségi, ahogy mondani szokták, fűnyíró elv szerinti vágás).

Összességében noha egyes tanulmányok foglalkoznak az intézményi reformokkal, azok költségvetési hatása nincs levezetve, egyáltalán nincs összehozva a fentiekben felsorolt megszorításokkal, amelyek alapvetően mennyiségi jellegűek.

A Reformszövetség tanulmányait a sajtó együttesen nem tanulmányozta, nem elemezte, csak a látványos, alkalmi sajtótájékoztató alapján informálódott, illetve informált a munkában résztvevők meginterjúvolásával. Ezekből az anyag súlyos fogyatékoságai nem derülhettek ki.

Az MDF és az SZDSZ szakértői is nyilván felületesen elemezték a Reformszövetség által készített papírokat, különben nem álltak volna azonnal e pártok egy sor tisztázatlan, illetve ellentmondásosan kifejtett anyag mellé.

Gyurcsány Ferenc „dermesztőnek” minősítette blogjában az olvasottakat, amit mindenki a kemény szociális megszorítások számlájára írt. Holott ebből a szempontból semmivel sem tartalmazott keményebb lépéseket annál, mint ami a közgazdasági közbeszédben már ismeretes volt. A „dermesztő” jelzöt inkább arra kellene használni, hogy milyen dermesztően pongyola az anyag, mennyire nincsenek összeillesztve az elemei, miközben mondandójában gazdaságpolitikai alternatívát kíván nyújtani, olyat, amivel a válság elhárítható, és ami lehetővé teszi, hogy a magyar gazdaság mielőbb visszataláljon a magas dinamikájú, egyensúlyozó pályához.

3.2.4. A javasolt gazdaságpolitikai prioritások és fő irányok 2009-2013-ra

A 2009 februárjában készült összefoglaló nem egyenszilárdságú: hol túl általános megállapításokat tesz, hol meg olyanokat, amelyek ellentétesek a részanyagokkal, vagy azokban nem találhatók meg amellet, hogy nem vállalkozik a részanyagok beépítésére, hanem csak utal azok meglétére. Az összegző a következő téziseket tartalmazza:

1. A gazdaságpolitika centrumába 2009-2013 között a hatékonyság és a versenyképesség feltételeinek javítása kerüljön, ehhez szigorú fiskális és jövedelempolitika, valamint növekedést támogató monetáris politika tartozik. (A monetáris politikát a nálunk érvényes szabályozás szerint csak másodlagosan lehet konjunktúra-élénkítésre használni, a szigorú jövedelempolitikának pedig ellentmond az szja-rendszer átalakítása.)
2. Az államadósság és az államháztartási deficit csökkentése a maastrichti kritériumok alá. (Az utóbbi még csak-csak elérhető, az előbbihez jóval gyorsabb növekedés kellene, és egyébként is felesleges, mert 2011-ben mi már az alacsony adósságrátájú országok közé fogunk tartozni.)
3. Az állami redisztribúció és jövedelem-centralizáció, valamint az állami foglalkoztatás 8-10 százalékos csökkentése (ez helyes elv öt évre).
4. Az ország tőkevonzó-képességének fokozása.

5. Beruházás, innováció, lakossági megtakarítást ösztönző gazdaságpolitika kell.
6. Teljesítményalapú bér- és jövedelempolitika váltsa fel a szociális szempontút. (Nyitott kapuk döngetése, a vállalkozói szektorban nem is lehet más, a közszférában viszont vitatott a teljesítmény mérése.)
7. A magyar pénz- és bankfelügyeleti rendszer haladéktalanul kövesse a nemzetközi gyakorlatot.
8. Piacorientált felsőfokú és szakképzésre van szükség, a létszamarányos normatíva helyett az akkreditált intézmények állami támogatására.
9. Az alap- és középfokú oktatást államosítsák, szűnjön meg az önkormányzati felelősség.
10. Ki kell dolgozni az önkormányzatok és a közigazgatás reformját, hogy az 2010-ben bevezethető legyen. Ennek keretében
 - szűnjön meg a kétszintű önkormányzati rendszer,
 - erősödjön a fővárosi önkormányzat és csökkenjen a bp-i kerületiek száma,
 - kistérségi önkormányzatok jöjjenek létre a kistelepülések helyett,
 - a megszűnő önkormányzatok intézményei kerüljenek a kistérségi felügyelete alá.
11. A nyugdíjreformban:
 - 2010-től 2013-ig emelkedjen a nyugdíjkorhatár 65 évre,
 - a 13. havi nyugdíj szűnjön meg,
 - a nyugdíjemelés csak az inflációt kövesse,
 - szigorítsák a korengedményes nyugdíjazást,
 - csökkenjen a helyettesítési ráta,
 - a nyugdíjjárulék fedezze a nyugdíjkiadásokat.

12. Egészségügyi reformban:

- biztosítási elv érvényesítése,
- a szolgáltatások közös finanszírozása az igénybe vevővel,
- a biztosítási rendszer segítse a megelőzés elvének érvényesítését és az öngondoskodást.

13. A Munkaerő-piaci alap a munkahelyteremtést támogassa és ne a munkanélküliséget támogassa.

14. Fekete gazdaság, korrupció csökkentése.

15. Új konvergenciapálya 2009-2012-re, ERM-II-be belépés 2009. második felében, monetáris unióba 2012 jan. 1-jén. (Az ERM-II-be és nem is szabad magas kamatprémiummal megtámogatott árfolyammal belépni, ezért irreális a 2009. évi belépés.)

16. A gazdaságpolitika kiemelten kezelje mindvégig az oktatást, a K+F-t, a versenyképesség-javító innovációt.

Mindezek alapján a következő makropályát rajzolták fel az anyag készítői:

6. táblázat

Makrogazdasági pálya

Megnevezés	2009	2010	2011	2012	2013
GDP növekedés alappálya, %	-3,3	1,0	1,7	2,3	2,4
GDP növekedés, ha végrehajtják a Reformszövetség javaslatait, %	-3,3	1,2	2,4	3,1	3,8
GDP arányos államháztartási	50,1	47,8	45,8	44,2	42,1

kiadások (%)					
GDP arányos államháztartási bevételek (%)	47,4	45,3	43,3	41,7	39,7
Infláció	3,2	3,0	2,5	2,5	2,5
Munkanélküliségi ráta	9,5	9,5	9,2	8,7	8,0

A vázolt pályával kapcsolatos problémáink:

- a 2009. évi recesszió alátervezett,
- a 2010-es növekedés túltervezett,
- nem derül ki, miből lesz 2011-től szignifikánsan nagyobb növekedés, hisz a reformok erős fogyasztáscsökkenéssel járnak,
- a bevételek, és kiadások arányára másutt más számok szerepeltek,
- az inflációnak az áfa-emeléssel és a támogatások csökkentésével meg kell ugrania,
- a munkanélküliségi ráta alátervezett, ebből következően költségvetési finanszírozásának forrása is.

Összességében a Reformszövetség anyaga egymással harmonizálatlan részekből összegereblyézett tákolmány, amit – számítva a munkában részt vevőkkel szembeni tekintélytiszteletre – jól kommunikáltak. Első sajtóbeli megjelenésükkor kilátásba helyezték a reformmunkálatok folytatását, illetve felosztatásukat megelőzően felajánlották, hogy az eredetileg vártnál rosszabb körülményekre való tekintettel átszámolják a növekedési pályát, ám ezekre már nem került sor.³

³ A Reformszövetség politika-történetét és helyét kellő körültekintéssel foglalta össze a 168 óra április 9-ei száma, *In memoriam Reformszövetség* c. összeállítása.

4. Váratlan és gyors tavaszi összeomlás

4.1. Az előzmények tömör áttekintése

„Nekem csak az az egy dolgom van most, hogy határozott kézzel kivezesse az országot a válságból, még elfogadható szociális áron. Minden más másodlagossá vált. Ennek most az a program az alapja, amit a kormány meghirdetett...”

Gyurcsány Ferenc: Népszabadság, 2009. febr. 28.

Egy egész oldalas, reprezentatív helyen, a szombati számban megjelent interjúból idéztünk. A kérdés egyébként úgy szólt, hogy:

„El tud-e képzelni olyan helyzetet, hogy lemondjon?”

Vagyis, február utolsó napján GYF még nemcsak azt nem érzékeltette, hogy milyen közel is van az a nap, amikor megválna a kormányfői pozíciótól, hanem a mondandó szerint páratlanul kifejtett küldetési tudattal, már-már prófétai hevületű önképpel rendelkezett. /E sorok írója pl. elképzeli, ahogyan GYF az országot a kezénél fogva vezetgeti kifelé a válságból, időnként egy-egy jó szót is szólva hozzánk, a buksi/oktondi, reforméretlen fejünket is megsimogatva. Babrás feladat lehetett volna. /

Az idézetnek egyébiránt többféle tanulsága is van: részben az, hogy GYF ezen a napon – három héttel lemondása előtt – még meg lehetett győződve arról, hogy igenis létezik meghirdetett kormányprogram. Ez pedig aligha lehetett más, mint amit tizenkét nappal korábban a parlamentben elmondott. A másik érdekes momentum: az interjút készítő /Nagy N. Péter és Tóth Ákos/ mégis csak fontosnak gondolhatták megkérdezni az esetleges lemondásról a

véleményét is. Ezek szerint e lépés akkoriban már olyan erővel foroghatott az informális viszonyok világában, hogy nem lehetett nem rákérdezni. Mindezt csak azért tartottuk szükségesnek előre bocsátani, hogy jelezzük a március 21. után tapasztalható zavarodottság, meglepettség némileg megtévesztő jellegét. Tény, a hazai közéletet elemi erővel rázta meg március 21-én az a hír, miszerint GYF megválnak a kormányfői pozíciótól, s két hét múlva, a következő kongresszuson pártja már egy új személyt fog erre a beosztásra megjelölni.

Érdeemes némi tömörséggel összefoglalnunk a március 21-ei lemondásig vezető utat, még akár azon az áron is, hogy időnként meg-megismétlünk korábban már részletesen is leírt eseményeket. Nézzük hát lépésről lépésre az idei év azon momentumait, amelyek utólag talán már nagyon logikusan illeszkednek bele egy – amúgy meg lehetőszen ritkán láthatóan megrázó erejű – belpolitikai válság láncszemeibe:

- Januárban a közvéleményt szisztematikusan készítik fel egy soha nem látott merészségű reform-programmal történő megismerkedés politikai/közéleti/média-kalandjára. Ennek csúcspontja a rendkívüli parlamenti ülés összehívása lett, ahol végül nem sikerült semmiféle konkrétumot megtudatni az ország lakosságával. Legfeljebb csak azt, hogy nem sokkal később, február 16-án majd megtudjuk a részletes döntéseket is.
- Februárban túlestünk a Nagy Eseményen, ami sokkal inkább okozott csalódást, ahelyett, hogy meggyőzte volna a várakozó többséget: tényleg itt az ideje a drámai és elkerülhetetlen lépéseknek. Egy olyan kormányfő szerepelt reggeltől estig a legkülönbözőbb médiumokban, *aki nagyon, de nagyon szeretett volna valami kivételesen fontosat mondani, de maga sem tudta pontosan, hogy mi is lenne az a kivételesen és pártalanul fontos üzenet....*

Csak azt tudta, hogy most már nagyon, de nagyon mondani kéne valamit, s nem teheti meg, hogy a kivételesen fontos, történelmi fordulatokat megelőlegezően sorsdöntő lépések megtétele előtt, ne magyarázza meg az újabb fordulat értelmét. Mondanivalóját lényegében három-négy nap alatt kivégezte a szaksajtó.

- Ha ezt nem tették volna, akkor mindez magától is bekövetkezett volna, mert néhány nappal később a Reformszövetség elképzelései összehasonlíthatatlanul szélesebb/mélyebb szakmai, közpolitikai érdeklődést váltottak ki. S amint ez

várható volt, a kétféle programot előbb-utóbb összehasonlították egymással, s ebből az összevetésből a kormányzati, elnagyolt ötletalom elkeserítően egyoldalúan jött ki. Vesztesen.

- Időközben színre lépett /és léptették.../ Bokros Lajos, akinek már meglehetősen régóta közismertek voltak reform- és válságkezelői elképzelései. Ráadásul, a magyar gazdaság helyzete a legutóbbi néhány hónapban olyan sokat és olyan látványosan romlott, hogy mire Bokros Lajos előkerült, addigra javaslatai már egyáltalán nem hangzottak olyannyira riasztónak, mint a korábban. Sőt, nagyon is úgy tűnt, hogy az általa összeállított megoldási út sokkal eredményesebben menedzselheti a válságot, mint a kormányzati óvatoskodó, a lényeges lépéseket állandóan megkerülő, állandóan késésben lévő csomag. Eddig a pontig GYF nagyon szívesen hangoztatta, hogy az ő elképzeléseihez mért reform-programok nincsenek a piacon, a többiek csak dumálnak. Egyedül az övé tekinthető valós kormányzati alternatívának. Ez a kérdés február végén, március legelső napjaiban pillanatok alatt vált nevetségessé, részben azért, mert BL nagyon is valós politikai tényezővé, alternatívává vált. Részben pedig a Reformszövetség elorozta GYF elől a szakmailag megalapozottság monopóliumát.
- Nagyjából az előző pontokban leírt változásokkal egyidőben kellett elszenvednie a kormányfőnek azt a meglehetősen széles nemzetközi visszhangot aratott kudarcot, amit a meglehetősen lazán előkészített brüsszeli fellépése teremtett. Ennek már sokkal durvább üzenete volt, azt jelentette, hogy európai kollégái, sőt, a hozzá hasonló gondokkal küszködő kelet-európai kollégái sem vállalnak vele politikai sorsközösséget. Ez már nagyon komoly jelzés volt. /Még akkor is, ha jóval később, április elején az látszott kiderülni, hogy az igazán fontos globális döntési központokban az övéhez nagyjából hasonló jellegű stratégiai döntéseket kezdtek megalapozni. Ez legfeljebb szépségtapasz lehet utólag, de nem változtat a korabeli külpolitikai kudarc mértékén és hatásán. /
- S még egy apróság, bár ezzel a maga idejében szinte senki nem törődött...Március 15-ének megünneplése több mint szomorúra sikeredett. Nem lett ugyan gyújtogatás, nem lett félnapos polgárháború, nem kellett a nemzetközi tévétársaságoknak rendkívüli adásidőt kérve Budapestről bejelentkezniük...

- S mégis... A hivatalos ünnepélyeket is olyan militarista körítés, olyan fokú rendőri készülődés, olyan túlbiztosítás vette körül, amelynek következtében az eredeti fennköltég, az ÜNNEP veszett el. S helyette maradt mindaz a kisszerűség, amit csak a Hatóság tud nyújtani és garantálni. Akkor, amikor már nem marad más feladat egy kiemelt nemzeti ünnep alkalmából semmint a néhány elsőszámú vezető testi épségének a garantálása. Normális ember ilyenkor belegondol ebbe a szürrealista örületbe, s eltöpreng azon, hogyan is lehetett eljutni odáig, hogy egy március tizenötödikén – ahelyett, hogy családtagjaival együtt megemlékezhetne – rettegnie kell. Mint a nemzet képviselőjének...

Így jutunk el március 21-ének hétvégéjéhez, a szocialista pártkongresszushoz. Ahhoz az eseményhez, amelyet megelőző napokban nem sok orgánumban tartott különösebb figyelemre érdemesnek, hiszen egyetlen jelölt volt. Legfeljebb csak az volt a kérdés, hogy lesz-e elegendő tiltakozó szavazó annak a belső elégedetlenségnek az érzékeltetésére, amit amúgy is csak egy jobban értesült kör vehetett eddig észre.

4.2. Két hét lázalom - magyar belpolitika március 21. április 5. között

4.2.1. Vegyes előzmények

E tizenöt nap eseményei páratlan gazdagsággal lettek megörökítve és dokumentálva a hazai sajtóban, ezért megelégszünk a legfontosabb lépések rendszerbe szedésével, mert az egyéb - amúgy igen fontos - részletek megtalálhatóak a mellékelt forrásokban. A kongresszust megelőző napok bizonytalan hangulatát talán a Magyar Narancs ekkori /márc. 19./ vezércikke érzékeltethetné: „Hogy a szocpárt a hétfői kongresszusán leszedné a miniszterelnököt, az felette valószínűtlen, leginkább azért, mert maguk sem tudnak senkit, akit a helyére rakhatnának, és olyan sem akad, aki e posztra kíváncsokna.”

Ez világos beszéd, s mégis... ha nem is a pártelnöki szerepkört, de a miniszterelnököt ekkoriban már nagyon is világosan, egyértelműen és brutálisan kérdőjelezték meg. A Népszabadság márc. 17-ei, keddi számában jelent meg *Maradjon...? Menjen...?* – címmel egy egészen erőteljes és frontális támadás GYF miniszterelnöki alkalmassága kapcsán, mely cikkben - a baloldali körökben egyébként meglehetősen mérvadónak számító – szerzők keresetlen kitételekkel kérdőjelezték meg GYF kormányfői alkalmasságát. Hozzáteve,

„további regnálása nem csak azzal fenyeget, hogy az MSZP kirívóan rossz eredménnyel zárja a soron következő parlamenti választásokat. Nagyobb veszély, hogy az ellenzékbe szoruló szocialisták, élükön Gyurcsánnyal, hosszabb időre elveszítik minden koalíciós potenciáljukat.” A szerzők szerint a legjobb az lenne, ha a leendő kongresszus mind a pártelnöki, mind pedig a kormányfői pozícióból elmozdítaná GYF-et, de legalább a miniszterelnöki közül mindenképpen. Ha marad, akkor a baloldal átadja az utcának a jövőbeni események alakulását.

Két napra rá, ahogyan ezt lehetett várni, Debreczeni József megvédte GYF történelmi szerepét, ám a szombati számban megint csak a másik hang dominált. A kongresszus napján jelent meg Lengyel László írása *24. órában* - címmel. Ez megint azzal a mondattal kezdődött, hogy: *„Ma utoljára távozzon önként, mindenkit felszabadítva Gyurcsány Ferenc a miniszterelnöki székből.”* Az írás végig amellet érvelt, hogy ez lenne a legutolsó pillanat az eltávolítására, ha már ő nem képes ezt a nagyon is szükséges lépést magától belátni.

4.2.2. Rendteremtés és káosz – kilenc lépésben

1. lépés: váratlan lemondás

A kongresszuson GYF azzal okozott nem kis meglepetést pártjának, a kollégáinak, s az ország közvéleménye jelentős részének, hogy váratlanul felajánlotta miniszterelnöki pozícióról való lemondását és azt, hogy két héttel később az újabb kongresszus már jóvá is hagyhatja az utód személyét. Akadt ezügyben néhány talány, utólag is. Mindenekelőtt pl. az, hogy mi volt ez a lépés? Ha lemondás, akkor értelemszerűen a köztársasági elnök kezébe került volna az utód kijelölésének a joga. Feltehetően éppen ezt a lehetőséget szerette volna a szocialista vezetés kikerülni, és ezért ragaszkodtak a konstruktív bizalmatlansági indítvány révén lebonyolítandó személycsere módszeréhez.

Ám ehhez meg kell jelölni azt az utódot, akit majd a leköszönő helyén egyúttal megválasztanak, s e személyről GYF csak annyit mondott, hogy – felkéri a pártelnökséget a holnapi naptól a személy kiválasztásával kapcsolatos tárgyalások elindítására. Vagyis saját magát. Merthogy lemondó lépésének a politikai értelme leginkább abban látszott, hogy e – nagylelkű és önzetlen döntésnek feltüntetett - gesztussal váratlanul nagy szavazati többséggel, 85 %-os támogatottsággal erősítették meg pártelnöki pozíciójában. Úgy mondott tehát le,

hogy bizonyos értelemben még jobban megerősítette saját jövőbeni hatalmi pozícióját. Legalábbis március utolsó hetének napjaiban e váratlan lépést nehéz lett volna másképpen értelmezni.

2. lépés: a jelöltek első körének kialakítása

Kétnapnyi kínlódás, egész napos tárgyalási sorozatok után kedden este bejelentette az MSZP, hogy akár három kormányfő-jelöltet is tudnak az SZDSZ számára elfogadásra ajánlani. A három jelölt személye már az első pillantásra bemérhetően különböző súlycsoportot képviselt. Részben azért nem, mert Surányi olyan mértékben emelkedett ki közülük, hogy az ő neve árnyékában a másik kettő eleve komolytalannak tetszett. Glatzról nehezen lehetett feltételezni a válságkezelő/szakszerű/szakértői gazdasági kormányzást, Vértes meg egyszerűen nem azt a szintet jelentette, amelyen valaki komolyan szóba jöhet egy ilyen pozícióban. A jelölt-kínálatnak azonban így lett egy át nem gondolt mellék-következménye: megnyitotta az utat a végtelen mennyiségű találgatások, jóslatok, önjelöltek hosszú sora előtt. S ehhez már az első két nap – a hétfői és keddi - tudatos kiszivárogtatásai is hozzájárultak. Kedden este ugyanis nemcsak azt lehetett már tudni, hogy kik a szocialisták jelöltjei, hanem azt is, hogy ki mindenki jött még szóba, s kiknek a jelöltségét vetették el. Ennyiben ez a kétnapnyi túlkínálat is jelentős mértékben hozzájárult a későbbi bohózat elszabadulásához.

6. lépés: a csütörtöki fordulat jelentősége

Csütörtökön két fontos esemény is történt. Megszólalt Sólyom László, s nem mondhatni, hogy hatékonyan segítette elő a miniszterelnök-keresési folyamat minél előbbi és eredményes befejezését. Ugyanis egyértelműen kiállt a Fidesz-szorgalmazta javaslat mellett, mert azt hangsúlyozta, hogy a jelen helyzetben a legmegfelelőbb megoldás az előrehozott választás lenne. Ezzel a megnyilatkozással nemcsak az volt a probléma, hogy az osztott politikai mező egyik főszereplőjének véleményét megismételve befolyásolta a leendő döntést, hanem az is, hogy ezzel a gesztussal egyúttal előre megnehezítette annak a legitimitását is, aki végül is elvállalná a kormányfő-jelöltséget.

A másik esemény: Surányi György hivatalosan is közölte a jelöltségtől való visszalépését. Valószínű, hogy az egész utódkeresési kavalkádnak ez a pont lehetett az igazi drámai fordulata. Azt ugyanis tudhattuk, hogy Surányi nemcsak azért alkalmas jelölt, mert

mind az SZDSZ, mind a szocialisták elfognák, hanem azért is, mert az egykori 1995-ös Bokros-csomag sikere jelentős mértékben az ő személyéhez is kötődött. S ezáltal a mostanában olyannyira hiányzó külföldi befektetői bizalom is megkaphatta volna a maga legmegfelelőbb, leginkább megnyugtató jelöltjét. Nem tudni, hogy Surányi visszatáncolásában mekkora szerepe lehetett a már említett államfői megnyilvánulásnak, vagy inkább annak, amivel félig hivatalosan is indokolta ezt a lépést: hogy t.i. a Fidesz nem ígérte meg számára legalább a jóindulatú semlegességet. A hozzá közelebb állók szerint nem akart nyílt és egyértelműen elutasító lenni, ezért választotta ezt a diplomatikusabb megoldást.

Akármi is lehetett az igazság, ez a visszalépés merőben új helyzetet teremtett, egyfelől azzal, hogy ettől a ponttól kezdve akaratlanul is csak olyan személy jöhetett szóba, aki Surányihoz képest „nem eléggé körültekintő”, azaz, nem eléggé komolyan vehető jelölt. Másrészt, a hirtelen vákuum nyomán lelepleződött az egész utódkeresési herce-hurca előkészítetlen és felelőtlen jellege, ezzel pedig elszabadult a sokszálú, önkéntes jelölések társasjátéka. Mert egy ilyen kormányzati/párt-kudarccal minden jelentősebb erőcsoport jogot formált arra, hogy előállhasson a maga megváltójával.

4. lépés: GYF pártelnökként is megbukik

Pénteken már elszabadult a pokol, óránként és félóránként röpöntek fel újabb és újabb kormányfő-jelöltek nevei, közöttük olyanoké is, akikről előtte legfeljebb csak a legszűkebb szakmai körökben lehetett hallani. Az egész szocialista párt körül is hihetetlen sebességgel kezdett megváltozni a közhangulat, s még az a társadalmi közeg is, amelyik korábban minden kudarc ellenére is lojális volt hozzájuk, mert bízott egy optimális megoldás megtalálásában. Nagyon gyorsan váltak ellenségessé, és még ők is elkezdtek az egész vezetést tehetetlen lúzerek tömegeként megbélyegezni.

S hogy a történet teljesen zavaros legyen: az SZDSZ szinte ultimátum-szerűen közölte e káosz közepén, hogy vagy Bokros Lajos lesz a miniszterelnök, vagy pedig jönnek az előrehozott választások. Ha utólag belegondolunk abba a képtelen helyzetbe, ami e pénteken már-már eluralkodni látszott /hogy t.i. óránként kerültek elő, s tűntek el a süllyesztőben újabb és újabb jelöltek/, akkor a liberálisok ultimátuma nem is tűnik annyira diktátumnak, mint ahogyan ezt néhány szocialista ekkoriban értelmezte.

Az egész esemény-sor egyik leghomályosabb pontját jelenti az a szombati nap, amikor GYF –egyes hírek szerint – felajánlotta lemondását a frissen megerősített pártelnöki pozícióból. Más hírek szerint viszont a vidéki/megyei vezetők elemi erejű lázadása söpörte őt ki elnöki székéből. Egy harmadik változat szerint meg a többiek szervezték a nyakára azt a puccsot, ahol GYF – rosszul megkonstruált taktikai érzékkel – e lemondással csak zsarolni szeretett volna, ám a többiek viszont soha vissza nem térő alkalomként ragadták ezt meg arra, hogy végképp megszabaduljanak tőle. /Az egész kéthetes szürreális darab stációjának ez a nap a legnagyobb talánya. Sem a sajtó, sem az érintettek elbeszélése alapján nem lehet pontosan eligazodni abban, hogy mi is történhetett. Utólag annyi látható, hogy ez alkalommal GYF nagyon eltaktikázhatta magát. Egy héttel korábbi lelépése még egy nagy műgonddal megtervezett politikai vezéráldozat-játék részletének volt tekinthető. Ez a mostani, elnöki bukás azonban a – részben általa is kitermelt – politikai anarchia előre egyáltalán nem látható következményeként, számtalan véletlen tényező egybejátszásaként állhatott elő, s válhatott egy vissza nem fordítható végjáték zárójelenetévé. /

5. lépés: Bajnai Gordon jelöltté válása

Bajnai kormányfői jelöltsége ugyanennek a hétvégének lett a termése. Azért is nehéz tisztán látni a hogyanát illetően, mert e jelöltség nagyjából ugyanannak a hosszadalmas ülés-sorozatnak volt a gyümölcse, ami magával sodorta GYF pártelnöki pozícióját. Kérdés: ha GYF mégis megbukott, akkor hogyan lehetséges, hogy ebből a rémes, egyhetes cirkusból mégis az ő jelöltje került ki győztesen? Talán úgy, hogy eredetileg is ő lett volna GYF utód-jelöltje, de úgy ítélték meg, hogy eleve nem lehetséges őt sem az MSZP, sem a liberálisok torkán lenyomni. S az egész jelölési versengésnek nem is volt egyéb célja/értelem, mint az, hogy a végére hadd vérezzék csak el mindenki, s akkor kell előállni Bajnai Gordonnal, amikor már tényleg nem marad senki más, mint elfogadható jelölt. Hihető ez a változat, főleg a végeredmény felől nézve. Az viszont egyáltalán nem világos, hogy cserében miért is kellett az egy hete megválasztott/újraavasztott pártelnöknek is megbuknia? A választ talán egykoron megkaphatjuk, egyelőre be kell érnünk annak konstatálásával, ami ezekben a napokban valóban megtörtént.

Szombaton az MSZP megfelelő fórumai elfogadták Bajnai jelöltségét, s megmaradt a vasárnapi nap arra, hogy az SZDSZ is igent mondjon rá. E párt legfelsőbb testületeinek ülésein is fölöttébb érdekes események zajlottak, s ahogyan ez mostanában megszokott, s

ezeokról a média mindig is meglehetősen ellentmondó híreket szolgáltatott. Végül azonban a legutolsó pillanatban a liberálisok is rábólintottak az egykori gazdasági csúcsminiszter előléptetésére. Ahhoz képest, ami előtte egy teljes héten át zajlott, valóságos politikai csoda, ahogyan megoldották a legutolsó jelölt elfogadtatását. Még ha a látszat az is, hogy mindez GYF kettős vereségébe, totális székvesztésébe is került.

6. lépés: párhuzamos feladatokra - pártelnök kerestetik

Mire megoldódni látszott a miniszterelnök-kereső szatíra végkifejlete, addigra a szocialista vezetés csaknem ugyanott találta magát, ahol tíz nappal korábban voltak: csak éppen ezúttal a pártelnöki székekkel kapcsolatos utódlásról kellett – volna - bölcs döntést hozni. Kétségtelen, hogy erre az állásra már sokkal inkább limitált lehetett a jelöltek száma, mert ezúttal legfeljebb a belső pártkörök szűkebb csoportja aspirálhatott, ám a megelőző napok csatározásai ezúttal sem bíztattak gyors és megnyugtató kompromisszummal. Már csak azért sem, mert a megelőző napok konfliktusai elemi erővel tették nyilvánossá azokat a belső/szocialista törésvonalakat, amelyeket az érintettek szűkebb köre mindig is jól ismert, ám a média és a szélesebb nyilvánosság elől többnyire eredménnyel tudták eltakargatni.

Március 30. és április 3. között szép példáit lehetett megtapasztalni a korábbról megörökölt GYF/Szekeres Imre – ellentéteknek, a már-már két évtizedes KissPéter/Szekeres-konfliktusoknak, valamint a vidéki csoportok/pesti pártelitek közötti ellentéteknek. Az idő mindenestre nagy-nagy kényszert jelentett, ezért a sokáig húzódozó Lendvai Ildikó is belátta a legutolsó pillanatban, hogy a kialakult helyzetben az egyetlen megnyugtató megoldás, ha a tusakodó feleket csillapítva, elvállalja az MSZP vezetését. S ezt úgy teszi, hogy maga mellé veszi a két legerősebb embert és megpróbálnak legalább addig kollektív vezetést szimulálni, amíg a szoc.párt ki nem forrja magából a következő korszaknak megfelelő vezetői garnitúrát. Mindeme küzdelmek árnyékában még azt is meg kellett oldani, hogy is GYF kapjon valami olyan jellegű menekülési útvonalat, ami neki is elfogadható, ugyanakkor pedig tartsák távol az általa keletkezett konfliktus-halom további rongálásától.

7. lépés: párhuzamos feladatok - támogatás kerestetik

Időközben eldőlt, hogy április 5-én, a vasárnapi kongresszuson Bajnai Gordon lesz az MSZP egyetlen és kizárólagosan támogatott kormányfői jelöltje. A nominált nem rejtette véka alá,

hogy az általa elképzelt válságkezelő kormányzatnak mindenekelőtt olyan döntéseket kell meghoznia, amelyekről előre lehet tudni, hogy aligha fognak megfelelni a hagyományos szocialista párti igényeknek. Legelső, szélesebb nyilvánosságnak szánt beszédében már nyomtatékkal említette azt a következményt, ami pillanatokon belül széles körben használt szlogenné vált: *mindenkinek fájni fog...* Azaz csupa olyan intézkedésre kell azonnal sort keríteni, amely a társadalom többsége számára roppantul kellemetlen hatásokkal jár. Feltehetően a szerzett tapasztalatai indították a leendő kormányfőt arra a lépésre, hogy körbeadjon egy olyan politikai nyilatkozatot, amely konkrétan is megfogalmazta ezen fájdalmas döntések elvi kereteit. Jelölése elfogadását ahhoz kötötte, hogy a két párt frakciója előre, írásban kötelezze el magát e népszerűtlen döntések támogatása mellett.

Ahhoz képest, amilyen látványos zűrzavarok közepette bonyolította le a szocialista párt ennek a két hétnek a bukás- és tévedéssorozatát, meglepő gördülékenységgel estek túl ezen a második, április 5-ei kongresszuson. Bajnai Gordon egyértelmű támogatással lett miniszterelnök-jelölt, Lendvai Ildikót meg több mint 90 %-os többséggel választották pártelnökké. /Gordon még aznap éjjel megkapta a hosszadalmasan tanakodó és ülésező szabaddemokraták jóváhagyását is. /

Ettől kezdve a leendő kormány szerkezete, a kiválasztandó tagok körüli kamarilla-küzdelmek adták a folytatáshoz szükséges dramaturgiai elemeket. A megnyugvás jelei azonban szemmel láthatóak voltak és azonnal érzékelhetőek lettek. Másnaptól, április 6-ának hétfőjétől a politikai élet abban az értelemben visszatért a maga normális menetébe, hogy a legfontosabb személyi kérdéseken az egykori koalíció már túljutott; lett új pártelnök és lett többséggel támogatott személy a leendő szakértői kormány vezetésére.

Mostantól kezdve át lehetett térni a kormányváltások során szokásos dilemmák találgatására: hány minisztérium lesz? Kik maradnak? Kik jönnek? Hogyan lehetséges nyílt politikusi részvétel nélkül megteremteni a leendő kormány biztos hátterét? Ezek azonban már nagyon is jól ismert problémák, az elmúlt húsz év során már legalább nyolc alkalommal ilyen jellegű fejtörőkön edződött a magyar közvélemény. Ezt a társasjátékot nagyon is jól ismerjük.

8. lépés: ellenzéki lépegetések

Az eddig bemutatott három hét során szinte alig szóltunk az ellenzékről, aminek elsősorban az a magyarázata, hogy ebben az időben a Fidesz, s szövetségesei számára tulajdonképpen nem teremtődött érdemi mozgástér. Nem tehettek mást, minthogy különböző politikai nyilatkozatokban kommentálták a tőlük nagyjából függetlenül zajló eseményeket. Ezt viszont bőven tették, s mondanivalójuk lényege továbbra is az előrehozott választások követelése volt. Még a végső személyi kombinációk ismertté válása előtt elkezdték hangoztatni a leendő kormány illegitim mivoltát, amit Bajnai jelöltsége után csak fokoztak, s ebből kb. következtetni lehet a későbbiekre is. Bármit is tesz majd ez a kormány, feltehetően ragaszkodni fog a Fidesz az” illegitimitás” fixa ideájához. Alkotmányjogilag ugyan ennek nem sok értelme lesz, de nem is ez lesz számukra a fontos, hanem az, hogy folyamatos nyomás alatt tarthassák az új kabinetet. Úgy vélem, van ennek még egy, nagyon praktikus célja is. Az illegitim-jelleg állandó hangoztatásával előre meg lehet váltani annak a későbbi dilemmának a feloldását, hogy a következő választásokon esetleg győztes és kormányra lépő Fidesz hogyan is viszonyuljon elődei kellemetlen döntéseihez. Ha kezdettől illegitimnek véli, akkor nyilván semmilyenmódon nem fogja az ő kezét megkötni, s utólag úgy módosít rajtuk, ahogyan csak szeretne. /Ez azonban csapda is, mert ha egy sor olyan döntést esetleg előttük megoldana a leendő szakértői kormány, amelyekkel a későbbi kormányzást tehermentesítené, akkor kínos lesz ezeket utólag helyben hagyni. Szóval egyelőre ez legfeljebb csak félig előrelátó politika. /

A Fidesz mellé nagyon hamar felsorakozott a széles jobboldali közönség is. Április 5-én – azon a napon, amikor a két párt Bajnai elfogadásáról szavazott...- a jobboldal szinte teljes színpéjét megjelenítő tömegdemonstrációra került sor a Hősök terén. A tömeg szokás szerint a tényleges méretéhez képest a többszörösének gondolta magát, s egyöntetűen az előrehozott választásokat követelte.

Párhuzamosan a jobboldali média nagy-nagy erővel hirdette annak a nyilatkozatnak a tartalmát, amelyben 69 közismert közéleti személyiség ugyanezt követelte. Az aláírók többsége a széles jobboldali táborot reprezentálja, s nem kell nagy jóstehetség annak sejtéséhez, hogy egymást fogják követni az ilyen jellegű akciók a következő hónapokban, szinte megállás nélkül. Ebben az összefüggésben a szakértői kormányzás számára semmivel

sem lesz másabb az általános politikai feltétel-rendszer, mint amilyennel az elődjének is számolnia kellett.

Úgy tűnik, hogy Magyarországon még nem érett a helyzet egy olyan jellegű kényszer-összefogáshoz, mint amelyen pl. a német nagykoalíciós együttműködés nyugszik. Valószínűleg azért nem, mert a Fidesz úgy véli, hogy előbb-utóbb úgyis olyan erősségű társadalmi felhatalmazáshoz juthat, aminek következtében nem lesz szükség semmiféle egyéb együttműködés kényszerére. Ez igaz lehet, de odáig még valahogy el kellene jutni, s nagyon nem mindegy, hogy addig a veszteségek halmozódása, avagy e halmozódás megállítása lesz-e a domináns mozzanat. Ennek megítélésében igen fontos időszak lehet még a leendő kormány első néhány hetének tevékenysége. Ami már azért is különleges időszak lesz, mert egybe fog esni az uniós választási kampány hat hetével.

9. lépés: új kormány alakul

Április 14-én Bajnai Gordont megválasztották kormányfővé GYF helyén, s ezzel a momentummal a balliberális korszak nyolcéves történetében egy olyan új szakasz kezdődött el, amelynek mind a szerkezeti, mind pedig a tartalmi összetevői különböztek elődei kísérleteitől. A kézirat befejezésekor néhány alapvető körülmény már több-kevesebb világossággal talán kivehető, ezek viszont vannak annyira fontosak, hogy a lehetséges következtetéseket – mintegy záró momentumként- önálló pontba szedve tekintsük át.

Írások, források a 4.2.-ponthoz:

- Március 21. és április 11. között mintegy száz olyan, egyenként is elolvasásra érdemes napi- és hetilapbeli elemzés, riport, tudósítás és vezércikk jelent meg, melyeket utólag is e páratlanul zagyva, érdekes és tanulságos néhány hét legfontosabb forrásaiként tarthatunk számon. Mi megelégszünk ehelyütt a legfontosabbak felidézésével.

A válság/zűrzavar legmegbízhatóbb általános és átfogó krónikái:

- Káosznapló. Karácsony Ágnes, 168 óra. Ápr. 2.
- Van másik! A miniszterelnök-jelölés háttéréről. MaNcs. Ápr. 2.
- Barkóczi/Balogh: Egy kudarc építőkövei. NSZ. Ápr.6.

Részkérdések kapcsán nagyon informatív írások:

- Végjáték. Figyelő, márc. 26.
- Fejcsérés támadás. He Vá. Márc. 26.
- Önmagát elhárító akadály. Hvg. Márc. 28.

- Végjáték. ÉS. Márc.27 /kovács Zoltán/
- És most? 168 óra. Márc. 26.
- Fődarabcsere. MaNcs. Ápr. 9.
- Hankiss Elemér: Szakértés vagy választás? NSz. Ápr. 11.
- [http:// www.origo.hu/itthon/20090330-gyurcsany-ferenc-lemondasanak-hattere.html](http://www.origo.hu/itthon/20090330-gyurcsany-ferenc-lemondasanak-hattere.html)

5. A Bajnai –kormány megalakulásának másnapján

E kormány munkájáról érdemben nyilván csak a következő negyedévi összegzőben tudunk majd írni. Mintegy e következő fejezet bevezetőjeként, s egyúttal e hosszú válságkrónika lezárásaként is szemügyre vehetjük mindazt, amit egyetlen nap elmúltával is tudhatunk:

- a. a kormány várható politikai háttere és támogatottsága
- b. a személyi összetételből adódó várakozások
- c. a szerkezeti változások körvonalai
- d. a program pillérei

Ad a.:

Április 15-én 204 igen-szavazattal, vagyis meglehetősen biztosnak látszó többséggel választottak új kormányt. Nincs is igazán szükség arra, hogy az SZDSZ frakciójának teljes létszáma minden egyes alkalommal támogassa majd az új kormányt, s ez már a legelső napon kiderült. Részben azért nem, mert az időközben felbomlott MDF-frakció helyén is termett némi mozgástér, részben meg azért nem, mert a liberálisoktól éppen elég lesz minden krízis-helyzetben is négy-öt szavazót találni. Még akkor is, ha előállna az a rendkívül ritkán tapasztalható helyzet, hogy a Fidesz-vezette ellenzék is teljes létszámával képes nemmel szavazni.

Magyarán, a Bajnai-kormány túlélési kilátásai semmivel nem rosszabbak annál a GYF-féle kisebbségi kormányzásnál, ami tavaly áprilistól eddig, azaz egy évig elvegetált. Se nem több, sem pedig nem kevesebb.

Ad b.:

A mostani összetételben hatan képviselik a „szakértői” szerepet /Balázs Péter, Vahl, Herczog, Varga, Oszkó és Hónig/, valamennyien sokkal inkább tekinthetők a saját szakterületük értőinek, semmint politikusoknak. Ez szokatlanul magas arány, legfeljebb az első Orbán-kormány idején volt ez az arány ilyen magas. S ha még a miniszterelnököt is ide számítjuk /e sorok írója pl. ezt teszi/, akkor ez majdnem többségi arány.

A továbbszolgálók között vannak olyanok, akiket jó döntés volt meghagyni a maguk helyén, mert időközben beletanultak az adott terület szakszerű irányításába. /Gráf, Szekeres, Székely, Draskovics/. Vannak közöttük olyanok, akik egyértelműen az MSZP-vel való kompromisszum-kötés kényszereinek tekinthetők: Szabó Imre, és Hiller István személye a pártnak tett engedményekről tanúskodik.

S ott vannak az igazán problematikus személyek, akiknek nemcsak a személyiségük, hanem a kormányon belüli státuszuk is komoly jövőbeni – mondhatni, beépített – feszültségekről tanúskodik. Ilyennek tartható pl. Kiss Péter kiemelt szerepköre, akinek kreáltak egy, a kormányzati munka szempontjából jószerével értelmezhetetlen pozíciót, viszont rögvest miniszterelnök-helyettségé tették. Ezáltal pedig intézménye hatalmi/politikai kerékkötőjévé is avatták. Azt pedig jól tudjuk, hogy még a legabszurdabb hatalmi kreálmány is azonnal önálló életet kezd élni, ha maga mögött hatalmi támogatást érez.

Nem kevésbé problémás Ficsor Ádám titkosszolgálatokat felügyelő szerepköre, valamint Molnár Csaba MEH-et vezető szerepe. Mind a ketten elsősorban a GYF által otthagytott, ajtóba betett lábaknak tarthatók. Mind a ketten a legszűkebb belső bizalmi körnek voltak a tagjai, annak a bármi áron feltörekvő fiatal és könyörtelen szocialista politikusi korosztálynak a képviselői, akik bárkit képesek kiszolgálni. S mind a ketten a kormányzati munkán belül a direkt-hatalmi szempontból kulcsterületnek minősülő helyeken lesznek erős emberek. / GYF tovább növvő kormányzati körmeiként. /

Ad c.:

Az imént leírottak egyúttal már szerkezeti kérdéseket is érintenek. Ebben a kormányban világos és egyértelmű szakadás lesz a szakmai és a hatalmi/politikai vonulat között. Az egyik oldalon áll majd a kormányfő – a maga hat miniszterével, s – esetleg még a Gráf/Székely – párossal a háta mögött. A másik oldalon lesz a pártvonal, élén Kiss Péterrel, a továbbszolgálók többségével, s az éhes fiatalokkal. Nagy kérdés ebben a játszmában Szekeres Imre helye. Vajon melyik oldalon talál magának szélesebb mozgási lehetőséget? Illetve, hogyan alakul majd a Szekeres/Kiss Péter-viszony? Egyikük a szakmai, másikuk a pártvonalat erősíti? S ha az egyik ide, akkor a másik meg oda sodródik? E kérdésekre ma még nem látom a választ, pedig nagyjából ezen múlhat e különleges kormány jövője. Ha sikerül egyensúlyt tartani a két szárny között úgy, hogy lehetőleg a gazdaságpolitikai döntésekben hagyni fogják a szakmai szárnyvonalat érvényesülni, akkor akár még eredményes és sikeres egyévnyi kormányzás is kikerekedhet mindebből. Ha belebonyolódnak a párt/kontra kormány-vitákba, akkor legkésőbb októberre szétesik ez a szerkezet.

Ad d.:

Péntekre, április 17-re ígért programot Bajnai Gordon, bár az előzetes dokumentumokból, valamint a beszédeiből is világos, hogy mindenekelőtt a minél gyorsabb válságkezelést tartják majd a legfontosabb feladatuknak. Mit jelenthet mindez az átfogóbb kormányzati elképzelések szintjén?

Innen fogjuk folytatni...

Első írások a Bajnai-kormányhoz:

- Tágítani a teret. Figyelő. Ápr.9.
- Mellár tamás: mindhalálilig restrikción. HeVá. Ápr.9
- Egyforintos dal. Magyar nemzet. Ápr.15.
- A bizakodás napja. Népszava. Ápr.15.
- Új felvonás, régi díszlet. Világgazdaság. Ápr.15.
- A herflitől az autóversenyzésig. Népszabadság. Ápr.15.
- Kabinet rendelkezésre. Figyelő. Ápr.16.

- Ez az harc lesz a végső? Ablonczy Bálint, HeVá. Ápr. 9.
- Kiss Elemér: A kielégítő kormányzás akadályai. Nsz. Ápr. 11.

6. Epilógus...

*És akkor az asztal mellé csaptam
Összedőlt a kártyavár
De amikor végre felébredek
A pia és a kártya vár*

/ A Neoprimitív– együttes verse valamikor 1982 tájáról,
amikor GYF a felsőoktatásba lépett.../

Természetesen, ilyen rövid idő elmúltán még nem lehetséges megvonni GYF csaknem ötévnyi kormányzásának olyan mérlegét, amely mentes lehetne az elmúlt hetek kaotikus eseményeinek hatásaitól. Ám az sem meglepő, hogy a sajtóban szinte azonnal megjelentek az első, ilyen jellegű, átfogó mérleg-készítéssel kísérletező írások.

Babus Endre a HVG ápr. 11-ei számában meglehetősen terjedelmes és – a körülményekhez képest – meglepően tárgyilagos számadást készített GYF kormányfői ténykedésének eredményeiről és mulasztásairól (*A Déva vári kőműves*-címmel.)

Friss Róbert, a Népszabadság egyik vezető munkatársa, lapja április 14-ei számában *Gyurcsány politikai búcsúja és öröksége*-címmel hat pontban összegezte a végül is kudarcnak minősíthető félévtizedet. Írását szinte szó szerint érdemes lenne idézni, mert lényegre törően tartalmazza mindazokat az ellentmondásokat, melyek jegyében GYF igyekezett a maga ideáljainak/álmainak/rögtönzéseinek leginkább megfelelő politikai gyakorlat meghonosítására. Az elemzés alapmotívuma szerint ebben a praxisban túltengett a rögtönzés,

ezért eleve kevésbé volt alkalmas arra, hogy a szakapparátusok folyamatos, követhető és végrehajtható kormányzati politikává formálhassák át.

A korszak legkevésbé sem kívánt, ám következményeiben legerőteljesebb produktumának egyelőre az látszik, hogy kikerülhetlenné tette a jobboldal esélyét és kényszerét arra, hogy reá várjon a gazdasági/társadalmi konszolidáció hosszabb távú feladata.

Mi eme legelső szintézisekhez nem tennénk semmit sem hozzá, már csak azért sem, mert az elmúlt években ez a kilencedik negyedéves összegzőnk, s ebből a – csaknem háromszáz oldalnyi – írás-halomból utólag nagyon is pontosan kivethető: mit gondoltunk e kormány működéséről –mindenkor, a maga idejében...

Egyébként: a legelső oldalon – mottóként – megidézt Kiss Judit Ágnes – vers utolsó strófái így hangzanak:

Az a nagy sors, amit kaptam
perceire szétesik.
Morzsálódik, mint a kenyér,
ahogy beleharapok,
még a végén én magam is
töredékben maradok